БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

№ 230 (4714). 1960 ч. сентябрь 30, пятница. | Өртээ 20 көп.

КӨДЭЭ ЭМНЕЛГЕ САЛБЫРЫ

— Бистиң эмчивис эки-ле кижи! Аарыг-аржык, озал-ондак болганда кижилерге дораан-на бодунуң чаагай дузазын чедирип кээр, биче сеткилдиг болгаш төлептиг, томаанныг, тывалап чугаалап турда мырыңай илдик чок. Чалаалгага, кадыр-берт черлерге аътка чоруп турда хартыга-ла! Оон-биле белен-селен кижи деннешпес, эрес-ле уруг. Оон дузазы-биле божуп чиигээн иелер болгаш аарааш сегээн кижилер чүректиң ханызындан өөрүп четтириишкинин чугаалавайн баар таварыга черле турбас... Бо болза Бай-Тайга районнуң «Тиилелге» колхозта көдээ эмнелге салбырының эргелекчизи Анна Пантелеевна Чесноковаңы дугайында ол черниң чонунуң сеткил ханыышкыныг чугааларындан каш одуруглар-дыр.

Анна Пантелеевна Бай-Тайганың көдээ эмнелге салбырынга ам 11 чыл ажылдап турар. Оон эргелекчилээни Кызыл-Дагда эмнелге салбыры көдээниң ажыл-ишчилериниң кадыы дээш ёзулуг сагыш салып, чон ортузунга санитар-профилактиканы ажылын калбартып турар.

Колхозта эмнелге салбыры ындыг улуг эвес, ийи өрээл бажында. Ынчалзажок ону аарыг кижилерни эмнээринге таарымчалыг кылдыр дерип ыылган болгаш чамдык үелерде божуур иелерни божудар тускай өрээл база бар. Анна Пантелеевна көдээ Совет болгаш колхоз баштаар черинин дузазы-биле эмнелге салбырының септелгезин дооскаш, оттулар ыяжын бүрүн белеткеп алган.

Ам ында эмнелге салбырының чаа улуг таарымчалыг бажыңының тудуун доозуп турар.

Эмнелге салбырының ажылдакчылары чүгле аарыг кижилерни шинчип эмнээри-биле кызыгаарлаттынмайн, чон ортузунга санитар пропагандазын иептерединче база колхозчуларның бажыңнарынга арыгшевер культурлуг амыдыралды канчаар тургузар талазы-биле ында эш Бичии-уруг даргалаан херээженнер, чөвүлели-биле кады өөрүп эвес ажылдарны чоруткан. Бо талазы-биле ажылга активтерни суурнуң кудумчуларының аайы-биле быжыглаан болгаш чоруттунган ажылдарның түүнелдерін өй-йде херээженнер чөвүлелинге чугаалажып турар.

Совет эрге-чагырганы чылдарында Тывага көдээниң ажыл-ишчилериниң кадыы дээш бараан бооп турар шак ындыг эмнелге салбырлары областың булуң бүрүзүнде тургустунган. Областа 170 ажыг эмнелге черлери бар, оларның хөй нуруузу көдээ эмнелге салбырлары болгаш участок эмнелгелери болур. Оларда бодунуң ажыл-херээнге ынакшылдыг үстүнде чугаалааныывыс А. П. Чеснокова ышкаш организакчы, чонга хүндүткелдиг он-он медицина ажылдакчылары бар апарган дээрзин демдеглээр херек. Ындыгларның ыныңа Элегес-Аксы суурда, Каа-Хем районнуң «Тиилелге» колхозта участок эмнелгелериниң эргелекчилери Золотыхты, Агафоновту, Бай-Тайга районнуң «Кара-Хөл» колхозта эмнелге салбырының эргелекчизи Б. Хемер-оолду болгаш оон-даа өскелери киирип болур.

Ындыг болза-даа көдээниң ажыл-ишчилериниң медицина хандырылгазының талазы-биле болгаш область эмнелге салбырларының ажылында ам-даа шыңгыы четпестер бар дээрзин шуут чугаалаар херек. Кол четпес үүл болза, оларның хөй нуруузу эмнелге болгаш санитар-профилактика ажылын чорударына таарыштыр дерип кылдынмаан бажыңнарда турар болгаш чамдык черлерде олар мергежилдиг тускай эртеминиг кадрлар-биле быжыглаттынмайн турары болур. Хөй-хөй көдээ Советтер болгаш колхозтарның баштаар черлери бо дугайында шоолуг сагыш салбайн турарлар. Чижээ, Каа-Хем районнуң Суг-Бажы көдээ Советке хамааржыр Зубовкада болгаш «Совет Тыва» колхозтуң төвүнде көдээ эмнелге салбырлары чогум-на ындыг. Оларның кайызында-даа аарыг кижилерни хүлээп ап, шинчип эмнээринге таарымчалыг байдал тургустунмаан. Бичии тар бажыңнарда болгаш кышка удур септеп кылбаан, оттулар үүлдү белеткевзээн. «Совет Тыва» колхозтуң эмнелге салбырынга эрткен кыжын чамдыкта оттулар ыяш үстүп, берге байдалдар таваржып турган. Ол чорук ында көдээ Советке (даргазы эш Чамболдоо) колхоз баштаар черинге (даргазы эш Нахсыл-оол) бо чылын канчап кичээндириг болбайн турарыл? Кижи бодааргa олар оон түннелди кылгы дег-дир.

Ол ышкаш Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозтуң Билелиг фермазында эмнелге салбырының эргелекчилери үргүлчү-ле халажыр, шоолуг-ла ажылдавастаан дээрзин ында ажылчы чоннар хомудап турар. Сөөлгү үеде оон эргелекчизи Анна Ковекова декреттээн соонда, сиген белеткелинин болгаш тараа ажаап алышкынының үезинде ол салбыр хагдынган турган. Бо таарымча чок чорукту Бии-Хемниң райүүскому база-ла эскербейн эрттирип турар.

Оон-биле холбаштыр ийи, чангыс көдээ эмнелге салбырларында ажылдакчылар боттарының билиин, тускай мергежилин бедитпес таварыгалар база бар. Ылангыя Бай-Тайга районнуң Дөн-Терек суурда эмнелге салбырының эргелекчизи коммунист эш Тюпюрнуң дугайында эш Мижит-оол редакцияга мынчаар бижээн: «...Ол дыка үр үеде эмнелге шугумунга ажылдап келзе-даа, бодунуң тускай мергежилин бедидеринче сагыш салбаанындан аарыг кижилерниң аарының шинчип, тыварынга алаа бергелер болганчок-ла таваржы бээр. Ынчангаш Дөн-Терек суурдан аараан кижилер үргүлчү-ле район төвү Тээлиниң эмчилериниче чоруур ужурга таваржып турар...» Бо дээрге тодаргай чижек-тир.

Көдээниң ажыл-ишчилериниң медицина хандырылгазын улам ынай экижидеринге, чоннуң кадыкшылын камгалаарынга кол чугула черлер—көдээ эмнелге салбырлары, участок эмнелгелери болур ужурлуг. Оларны таарымчалыг оран бажыңнар-биле хандырып, анда келген ажылчы чоннарга таарымчалыг кылдыр дерип кылырынче көдээ Советтер болгаш колхозтар баштаар черлери доктаамал сагыш салыр хүлээлгелиглер.

«ССРЭ-ниң чонунуң медицина хандырылгазын болгаш кадыын камгалаарын улам ынай экижидер талазы-биле хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалында совет кижиниң кадыының дугайында доктаамал сагыш салырынче бүгү хөй-нинти организацияларының кичээнгейин угландырып турар болгай. Ынчангаш чоннуң медицина хандырылгазы-биле холбашкан айтырыгларны партия, совет органнары боттарының кичээнгейиниң төвүнге тургузуп, көдээ эмнелге салбырларының ажылдакчыларының ажылдаар, чурттаарынга таарымчалыг байдалды болур-чогууру-биле тургузуп, оларның тускай мергежилин болгаш нинти билиин бедидер дээш тодаргай хемчеглерни алыр ужурлуг.

КНО-нуң Кол Ассамблеязының XV сессиязынга Н. С. Хрущевтуң чугаазын Нью-Йоркта парлап үндүрген

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). КНО-нуң Кол Ассамблеязының XV сессиязынга Н. С. Хрущевтуң чугаазын Нью-Йорктуң «Кросс Каррент» дээр ном үндүрер чери хөй тиражтыг кылдыр парлап үндүрген. Колония чурттарга болгаш улустарга хамаарышпас чорукту тыпсырының дугайында Декларацияны, чепсегленишкинни бүгү-нинти болгаш бүрүн дүжүреринің дугайында керээниң кол-кол негелделерин, чепсегленишкинни дүжүреринің айтырыының талазы-биле ССР Эвилелиниң чазааның Медеглелин база ында киирген. Ук номну садыглап эгелей берген.

Кыдаттың төлээлериниң Москвада келгени

Сентябрь 28-те кыдат-совет найырал нинтилелиниң төлээлери Москвада келген. Төлээлерни ККП ТК-ның кежигүнү, КҮР-ниң камгалал министриниң оралакчызы, армия генералы Сюп Туан-да баштап чоруур.

Төлээлер Кыдат Улус Республиканың 11 чыл болган оюнга турасказаткан байырлалдарга киржир. (СЭТА).

Н. С. Хрущевтуң Неру-биле ужурашканы

НЬЮ-ЙОРК, сентябрь 26. (СЭТА). Бүгүн ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев Нью-Йоркта бодунуң турар черинге Индияның премьер-министри Дж. Неру ужурашкан.

ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министри А. А. Громыконуң болгаш Индияның ДХМ-ниң даштыкы херектер талазы-биле секретары С. Даттың олурушканы ол ужуражыышкын найыралдыг байдалга эрткен.

Н. С. Хрущев төөгүлүг сессияда

Нью-Йорк. КНО-нуң Ассамблеязының XV сессиязы.
Чурукта: Н. С. Хрущев биле А. А. Громыко сессияның хуралдаар залында.
СЭТА-ның тускай фотокорреспондентизи В. Егоровтуң фотозу.

Н. С. Хрущевтуң Нью-Йоркта чоруп турары

НЬЮ-ЙОРК, сентябрь 27. (СЭТА). КНО-нуң Кол Ассамблеязының XV сессиязында совет төлээлериниң баштыңы, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев бөгүн Чехословакияның Социалистиг Республиказының Президентизи Антонин Новотныйның тургусканы хүлээп алыышкынга киришкен. Акыдүмалышкы, чүректиң ханызындан байдалга эрткен хүлээп алыышкынга В. Гомулка, Г. Георгиу-Деж, Я. Кадар, Т. Живков, К. Мазуров, Н. Подгорный, А. Громыко, В. Давид, А. Рапацкий, А. Буначиу, Э. Шик, К. Лукнов, Л. Ф. Паламарчук болгаш К. В. Киселев олар база олурушканнар.

Н. С. Хрущев көстүп келирге олурганнар адыш часкаашкыны-биле ону уткаан. Элээн каш минута болганда Совет чазактың баштынын америк болгаш даштыкы журналистер хүрээлей бергеннер. Америк журналистериниң бирээзи Н. С. Хрущевтан эвилелчилеринге ядролуг чепсекти тыпсырындан күрүнелериниң ойталаарының дугайында В. Гомулканың саналын канчаар үнелеп турар силер деп айтырган.

Н. С. Хрущевтуң харыылааны болза, Совет Эвилели ону боду саналдаан чүве. Оон ангыда, ол чорук болза-даа эвес ал эвилелчилер бар дээни ол-дур.

Совет-америк харылзааларының перспективазының дугайында айтырыгны корреспондентилерден бирле кижи база катап салган. «Дүне кайы-даа хире жарангы бол, дан ыяавыла адар болгай—деп, Н. С. Хрущев харыылаан. Американнар — угаанныг кижилер, ынчангаш олар ону билип алырлар. Бистер бодувустуң талавыстан уткуй баарывыска кеззеде белен бис».

Чепсегленишкиннерни дүжүрер дугайында айтырыгта харыылавышаан, чепсегленишкиннерни дүжүрер дугайында совет саналдарны хүлээп алыр херек, а Совет Эвилели контроль дугайында барыын талакы чурттарның саналдарын хүлээп алыр деп Н. С. Хрущев чугаалаан.

КНО-нуң Чингине секретарының албан-хүлээлгезин дүжүрерин чүге Совет Эвилели негеп турарыл деп корреспондентилериниң бирээзи Н. С. Хрущевтан айтырган. КНО-ну тургускан үеден бээр эрткен он беш чылдың дургузунда делегейге дыка хөй өскерлиишкиннер болган деп Н. С. Хрущев чугаалаан. Социалистиг чурттарның лагери өзүп үнген. Шаанда дарлаттырып чораан колониялар хамаарышпас чурттар апаргылаан. «Чүгле беш үүс миллион кижини төлээлеп турар барыын талакы чурттар черле канчап боттарының күзел-соруун бүгү делегейге албадаан турар боор ынчаш—деп Н. С. Хрущев бодунуң эзлчээнде айтырган. Херек дээрге Хаммаршельдиде эвесле болгай, ол хевээр-даа артсын, ынчалза-даа бодувустуун база саналдаар бис, ийет, нейтралдыг чурттар база-ла боттарының саналдаарлар».

Беседа доозулган. Корреспондентилер кичээнгей салганы дээш Н. С. Хрущевка өөрүп четтирип, оон чедиишкиннерлиг болгаш.

Ол-ла хүн Н. С. Хрущев КНО-нуң чанында Уругвайның доктаамал төлээлекчизи Хейганың тургусканы хүлээп алыышкынына чораан.

КНО-нуң Кол Ассамблеязының XV сессиязында совет төлээлериниң баштыны, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев кежээ Индияның Премьер-Министри Неруның чамдык чурттарның төлээлериниң баштыннарынга алдар кылдыр тургусканы шайлалгага олурушкан.

Социалистиг чурттарның төлээлериниң баштыңнарынга алдар кылдыр Н. С. Хрущевка эртенги шайлалга

НЬЮ-ЙОРК, сентябрь 27. (СЭТА). Сентябрь 27-де Кол Ассамблеяның эртенги хуралының соонда, КНО-нуң Кол Ассамблеязының XV сессиязында Совет Эвилелиниң төлээлериниң баштыны, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев Каттышкан Нациялар Организациязының Кол Ассамблеязының XV сессиязының ажылында киржип турар социалистиг чурттарның төлээлериниң баштыңнарынга болгаш даштыкы херектер министрлеринге алдар кылдыр эртенги шайлалга тургусткан.

Акы-дүмалышкы найыралдыг байдалга эрткен эртенги шайлалгага В. Гомулка, А. Новотный, Г. Георгиу-Деж, Я. Кадар, Т. Живков, М. Шеху, Н. В. Подгорный, К. Т. Мазуров, А. А. Громыко, Л. Рэуту, А. Рапацкий, В. Давид, Ш. Войтек, Э. Шик, К. Лукнов, Б. Штюла, Л. Ф. Паламарчук, К. В. Киселев болгаш өске-даа эштер олурушканнар.

Н. С. Хрущевтуң И. Б. Тито-биле ужурашканы

НЬЮ-ЙОРК, сентябрь 28. ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының чанында парлалга бөлүүнүн дыңнатканы болза:

Сентябрь 28-те хүннүң бирги чартыында КНО-нуң чанында совет төлээ черинин бажыңынга ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев биле ЮФУР-нуң Президентизи И. Б. Титонуң аразында ужуражыышкын болган.

Ажык чугаалажыышкынга улустар аразының айтырыгларын, колониализмни дүжүрер дугайын, Конгода байдал дугайын, КНО-нуң Кол Ассамблеязының XV сессиязының ажылының айтырыгларын, советтер-югослав харылзаалар дугайын болгаш өске-даа айтырыгларны чугаалашкан.

Беседага совет таладан: А. А. Громыко, КНО-нуң чанында ССРЭ-ниң доктаамал төлээлекчизиниң оралакчызы П. Д. Морозов, төлээлериниң чөвүлекчилери П. А. Сатюков, М. А. Харламов; югослав таладан—К. Попович, Л. Матес, Д. Видич олурушканнар.

Делегейге тайбың дээш!

Улуг көдүрлүүшкүн

Сентябрь 26-да дүштеки чем үезинде облпотребсоюзтуң баштаар черинин болгаш садыг базазының ажылчыннары, албан-хаакчылары садыг базазынга чыглып келгеннер. Митингини садыг базазында партия организациязының секретары эш Соколов ажыткан.

КНО-нуң Кол Ассамблеязының XV сессиязынга Н. С. Хрущевтуң чугаазын СЭКП-ниң Даргазы Н. С. Хрущевтуң кылган медеглелин улуг өөрүшкү-биле таныжып, чангыс үн-биле деткип турарлар.

Районнуң албан организация, школа, тудуг, АТК, СТС коллективтеринге, колхозтар төптеринге, фермаларга болгаш бригадаларга сентябрь 25-ке чедир Н. С. Хрущевтуң медеглелин таныышкан митинг, хуралдар 63 кезек черге эрткен. Анда 2835 кижилер киришкен болгаш 189 кижи санал берип, чүве чугаалаан.

«Искра» колхозтуң төп сүт-баазан фермазынга болган хуралга ферма эргелекчизи Л. Монгуш сөс алгаш:

— АКШ-тың империалистери Совет чазактың тайбың дээш политиказынга каш катап шаптыкты кадарын оралдашканнар, ынчалза-даа империалистерниң планнары буурап дүжүүшкүнге таварышкан. Ам, какан Никита Сергеевич совет күрүнеңиң өөрүнээзинден тайбыңның Декларациязын кылыпканда делегейниң бүгү кижилериниң карактары көскү чүве дет апарган. Соок дайынның кыпсыкчылары база катап буурап дүжүүшкүнге таварышканы ол. Тайбының херээн быжыглаарынга бистиң ферманың коллективи бодунуң үлүг-хуузун киирерин чаңгыс үн-биле шиитпирлээн. 1960 чылда сүт бүдүрер планнывысты октябрь 1-ге чедир күүседир бис—деп эш Монгуш медеглээн.

«Октябрь 30 чылы» колхозтуң хову бригадазынга болган хуралга сөс алган комбайнер Х. Оржактың чугаалааны болза:

— Никита Сергеевичиниң кылган медеглелин бүгү делегейниң кижилери деткип турар. Анда бодумнуң үнумну катпышаан, хүн нормазын үргүлчү 200—250 хуу күүседир мен—деп хүлээнмишаан, дүжүт ажаап алыышкынын дүргеп доозазы—деп бүгү комбайнерлерни кыйгырган.

Чер-черлерге болган митингилериниң болгаш хуралдарның киржикчилери Совет чазактың тайбың политиказын төлептиг күш-ажыл-биле деткирин хүлээнип турар. Ындыг митингилер болгаш хуралдар үргүлчүлеп турар.

С. ДАМБА-ДОРЖУ.

Чөөн-хемчикчилерниң деткиишкини

ЧАДААНА. (Телефон-биле). Чөөн-Хемчик районнуң ажылчы чоннары КНО-нуң Кол Ассамблеязының сессиязынга ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущевтуң кылган медеглелин улуг өөрүшкү-биле таныжып, чангыс үн-биле деткип турарлар.

Районнуң албан организация, школа, тудуг, АТК, СТС коллективтеринге, колхозтар төптеринге, фермаларга болгаш бригадаларга сентябрь 25-ке чедир Н. С. Хрущевтуң медеглелин таныышкан митинг, хуралдар 63 кезек черге эрткен. Анда 2835 кижилер киришкен болгаш 189 кижи санал берип, чүве чугаалаан.

«Искра» колхозтуң төп сүт-баазан фермазынга болган хуралга ферма эргелекчизи Л. Монгуш сөс алгаш:

— АКШ-тың империалистери Совет чазактың тайбың дээш политиказынга каш катап шаптыкты кадарын оралдашканнар, ынчалза-даа империалистерниң планнары буурап дүжүүшкүнге таварышкан. Ам, какан Никита Сергеевич совет күрүнеңиң өөрүнээзинден тайбыңның Декларациязын кылыпканда делегейниң бүгү кижилериниң карактары көскү чүве дет апарган. Соок дайынның кыпсыкчылары база катап буурап дүжүүшкүнге таварышканы ол. Тайбының херээн быжыглаарынга бистиң ферманың коллективи бодунуң үлүг-хуузун киирерин чаңгыс үн-биле шиитпирлээн. 1960 чылда сүт бүдүрер планнывысты октябрь 1-ге чедир күүседир бис—деп эш Монгуш медеглээн.

«Октябрь 30 чылы» колхозтуң хову бригадазынга болган хуралга сөс алган комбайнер Х. Оржактың чугаалааны болза:

— Никита Сергеевичиниң кылган медеглелин бүгү делегейниң кижилери деткип турар. Анда бодумнуң үнумну катпышаан, хүн нормазын үргүлчү 200—250 хуу күүседир мен—деп хүлээнмишаан, дүжүт ажаап алыышкынын дүргеп доозазы—деп бүгү комбайнерлерни кыйгырган.

Чер-черлерге болган митингилериниң болгаш хуралдарның киржикчилери Совет чазактың тайбың политиказын төлептиг күш-ажыл-биле деткирин хүлээнип турар. Ындыг митингилер болгаш хуралдар үргүлчүлеп турар.

С. ДАМБА-ДОРЖУ.

ТАЙБЫҢНЫҢ ҮНҮ

«Коммунтудугнуң» дузалаар ажыл-агый черлериниң девискээринге дүштеки чапсар үезинде дашчылар, бызаңчылар, арматурщиктер болгаш эштекчилер, инженерлер болгаш техниктер КНО-нуң Кол Ассамблеязының ажылында киржип турар Н. С. Хрущев баштаан совет төлээлериниң ажыл-чорудулгазын деткип, митинг кылыры-биле чыглып келгеннер. «Коммунтудуг» эргелелинин начальниги эш Зильберман митингини ажыдып, чүве чугаалаан.

— Чепсеглээшкинни бүгү-нинти болгаш бүрүн дүжүрер база колониалдыг корум-чуруму дүжүрер дугайында И. С. Хрущевтуң КНО-нуң Кол Ассамблеязынга чугаалаан чугаазын улуг өөрүшкү-биле деткип тур мен—деп, станок цегининг бригадири эш Иванова чугаалаан. Оон ыңай ол мынча дээн:—Коммунистиг күш ажыл бригадазының бедик ады дээш демисежип турар мээн удуртуп турарым бригада тайбыңның херээ дээш, чаа-чаа күш-ажылчы типилелер дээш ажылдап турар. Никита Сергеевич Хрущевтуң үнү—ол бистиң тудугжуларның болгаш тайбыңга ынакшылдыг миллион-миллион бөдүүн кижилерниң үнү, күзел-соруу-дур. Коммунистиг күш-ажыл бригадазы дээш демисежип турар бригаданың кежигүннери бистер планнуг онаалгаларывысты үргүлчү 150 хуу күүседип, бүдүрүп үндүрген продукцияның кончуг эки шынары дээш ажылдаар дугайында бедиткен хүлээлгени боттарывыска ап тур бис.

Тудугжулар КНО-нуң Кол Ассамблеязының ажылында киржип турар совет төлээлериниң ажыл-чорудулгалын улуу-биле деткивишаан, тудугжуң бүгү-ле хевирлериниң чыл плазын бо чылдың декабрь 21-де күүседирин хүлээнип алган.

В. МИРОШНИКОВ.

Чурукта: Коммунал ажыл-агый АТК-зында коммунист эш П. С. Орловский удуртқан коммунистиг күш-ажыл бригадазы деп ат дээш демисежип турар чолаачылар бригадазы КНО-нуң Кол Ассамблеязының XV сессиязынга Н. С. Хрущевтуң чугаазы-биле таныжып турары. Солагай талазындан оң талазынче: бригадир П. С. Орловский, чолаачылар В. С. Кузнецов, Г. И. Корняхов, Г. К. Горбунов. Фото В. Лутковтуу.

ХҮЛЭЭЛГЕ КҮҮСЕТТИНЗЕ-ДАА, АЖЫЛ-ХЕРЕК УЛАМЧЫЛАВЫШААН

Бистиң артельдиң ажыл-ишчилери чеди чылдың ийиги чылында күженишкинниг ажылдавышаан, чаа-чаа тиилелгелерни чедип ап турарлар. Механизаторлар болгаш тараажылар часкы хову ажылын кыска хуусада, бедик агротехниктиг деңнелге чоруткан ының ачызы-биле бистиң шөлдеривиске чаагай дүжүт өстүрүп алдынган. Тараа культураларының гектар бүрүзүнден-не ортумак дүжүдү 10 центнерден кудулавайн турар.

Кызымак күш-ажылдың түннелинде, өстүрүп алган дүжүтту өй-шаанда, чидирит чокка ажаап алыры бистиң алган социалистиг хүлээлтевисти ёзугаар күрүнеге 3200 тонна азы 196 муң пуд тараана садары—бистиң ең чугула сорулгавыс турган. Ынчангаш дүжүт ажаалдазының ырак мурнунда-ла бүгү ажаалда техниказын: комбайннарны, тракторларны, автомашиналарны, сушилкаларны ыяк белеткээн турган бис. Ол ышкаш хову турлагларынга ажылдаарының, чурттаарының бүгү эргежок чугула байдалдары тургустунган. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери-биле социалистиг чарыштың негелделерин колхоз баштаар чери болгаш партия организациязы ажылдап кылган. Агитаторлар турлаглар аайы-биле быжыглаттынган участоктарынга таныдылга ажылын ажаалданың баштайгы хүннеринден эгелээш-ле чоруда бергеннер.

Ол бүгү баш удур алдынган хемчеглер өөрүнчүг түннелдерни дораанна бере берген. Чижээ, комбайнер Кузьма Дресвянников ажаалда эгезинден бээр 500 гектар черниң тараазын «Сталинец-6» комбайн-биле ажаап алган. Иван биле Василий Данилов алышкылар, Илья Ильин, Фаддей Долганов, Даниил Мурыгин, Василий Логинов болгаш өске-даа комбайнерлер күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүүн үргүлчү көргүзүп келгеннер. Агрегаттар аразынга тургускан бирги черниң 350, ийиги—200, үшкү—100 рубльдиң шанналдары он хонук санында-ла тус-тус тиилекчилерге тывыстынып тургай. Түннел санында-ла чаа-чаа тиилекчилер тыптып тургулаан. Олар-биле кады Кызылдың № 2 чүк АТК-зының чолаачылары эштер Савин, Абрамов, Голубев, колхозчу чолаачылар Салтыков, Иванов, Тимченко олар база тус-тус шанналдарны чедип ап, бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаанар.

Бистиң чедиишкиннинг ажылдаанывыстың бир кол үүлү болза, тараана ангылай кезерин калбартыр ажыглааны, комбайннарның ажылын дүн-хүн иштинде үзүктел чокка организастааны болур. Сушилкалар база соксаал чокка ажылдап турганнар. Кызылдың башкы институдунуң студентилери 39 кижи тараана чүдүрер, курғадыр, арыглаар черлерге дүн-хүн иштинде ийи эзлчег-биле ажылдап, кончуг улуг дузаны биске көргүскеннер. Ынчангаш бистер сөөлгү беш хонукта 1100 тонна тараана күрүнеге садар аргалыг болган бис.

Колхоз сентябрь 20-де Төрээн чурттуң мурнунга ыдыктыг хүлээлгезин—күрүнеге тараа садар хүлээлгезин күүсеткен. Бистиң колхоз күрүне шыгжамырынга 3226 тонна азы 196 муң пуд тараана киирген. Механизаторлар болгаш тараажылар дүжүт ажаап алыышкынын чоокку 3—4 хүннерде шуут доозар дээш улам күженишкинниг ажылдап турарлар.

Бистер ам ховуларда саванарны болуп сарааттаар ажылче база киргеи бис. Бо талазы-биле облпрофсоветтен келген шефчилер эштер Кажын-оол биле Седен, облбанктан эш Лоскарев олар ең эки ажылдап турарлар. Саван сарааттаттынары бичек, күскү ангыс чер андарылгазын база чорудуп турар бис. Ам 500 гектар ангыс чер андартынган. Оон-биле кады үрезин уруушкуну база чорудуп турар. Ам 420 тонна тараа культураларының үрезини урдунган болгаш ону арыглаары эгелээн.

Күрүнеге тараа садар хүлээлгебиле чергелештир малга бедүүн чемнерни белеткээриниң планы база күүсеттинген. Бисте ам 17 муң центнер сиген сарааттаттынган. Бо ажылга Б. Энди-Хөө, М. Ойдуп-оол, В. Ыйылап оларның ең эки ажылдаанын онзалап демдеглезе чогуур.

Артель бо чылын 4 тонна 315 кг дүк садар хүлээлгелиг. Ол база күүсеттинген.

Чоокку хүннерде картофель болгаш ногаа аймаанын ажаалдазы база доостур. Картофельди 20 тоннаны саткан бис. 72 тонна картофель үрезинге урдунган. Морковь 15 тонна саттынган, ам-даа ол хире саттынар. Тарыттынган 40 гектар картофельдин ам 18 гектары артқан. Ол картофельди болгаш капустаны, өске-даа ногаа аймаан ажаап алыры бо хүннерде доостур деп турар.

Колхозчу ажыл-ишчилер Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 43 чыл оюнга чедиишкиннинг ужуражыры-биле социалистиг чарышты ажыл-агыйның адырларында калбартып чоруткан.

Г. КИСЕЛЕВ,
Каа-Хемде «Коммунизмче орук» колхозтуң даргазы.

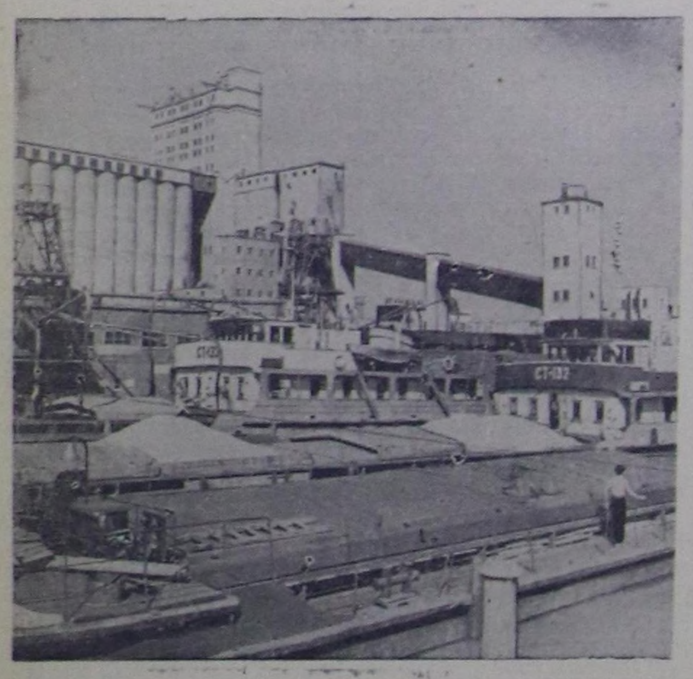

Омск область. Чаа дүжүттүн тараазын Иртыш хем-биле сөөртүрү эгелээн. Кировск—Омск элеваторунун пароход доктаар черинде Омск болгаш Павлодар областарындан келген тараалыг баржалар хүннүн-не кээп турар
Чурукта: тараалыг баржаның элеватор чанында келгени.
Фото В. Липовскийнин. СЭТА-ның фотохрониказы.

СУГЛУГ-ХЕМДЕ

(Агитаторнун блокнодундан)

Шаанда Суглуг-Хем бажының тайгазы барык-ла ээнзиргей чер турган. Чайын ооң терец ът-сигенниг калбак эзимнериниң кыдыгларынга аалдар көжүп кээп чайлаглааш, күзүн дедир чоруй бааргa, Суглуг-Хем бажының тайгазы ээн каар турган. Тайганың эгээртинмес ът-сигени, кат-чимис байлаа чүгле анмеңниң, куштарның чемижи болурундан өске кандыг-даа ажыглал чок болуп, анаа-ла черге калып турган.

Ам Суглуг-Хем бажының тайгазында, ооң калбак эзимнеринде байдал мырынай таныттынмас кылдыр өскерилген. Шаандакы ол ээнзиргей черлер ам Таңды районунун «Тиилелге» совхозунун шээр мал фермаларының одар-белчиири, сиген шөлдери апарган. Хөй-хөй чылдарда хол дегдинмээн күр эзимнериң арга-ыяш байлаан ам тудугга хереглээрибиле кезип, сөөртүп эгелээн. Ында ам 2200 кубометр ыяшты кезип белеткээн, ол ыяшты тракторлар-биле ак черлерже сөөртүр ажылдар хайныышкынныг чоруп турар. Бо ажылга аныак тракторист эш О. Мандар-оол ээ кызымаккай киржип, кыска хуусаада тудугга хереглээр 520 кубометр ыяшты машина оруунче сөөрткен. Хүнде ажыл нормазын ол 100 — 150 хуу күүседип турар.

Белеткеттинген ыяштардан Коъш-Ойда болгаш Кулузун деп черде 200—200 баш хой кирер 2 үлегерлиг кажааларны тудуп дооскан.

Амгы үеде ыяш кезер участокта кестинген ыяштарны бөле чыып, штабельдээр болгаш чүдүрер ажылдар чоруп турар. Бо ажылдарга эштер Чыдыг-оол, Мөнге, Адыяа олар ээ идепкейлиг киржип, хүн бүрүде нормазын 130 хуудан кудулаттайын турарлар. Ол ышкаш, ыяш сөөртүкчүзү чолаачы Дукурмааның кызымаккай ажылын демдеглезе чогуур.

Чаа кылдынган оруктар чаъс-боран үезинде автомашина чоруурунга дыка бергедей бээр. Ындыг таарымча чок байдалдарның мурнунга тура дүшпейн, эш Дукурмаа ээ шудургу ажылдап турар.

Шаанда ээн чыткан Суглуг-Хемниң арга-ыяжын, одар-белчиирлерин, кат-чимизин чоннуң байлак чуртталга-амыдыралының чечектелиишкининге долузу-биле ажыглаар дээш кызымаккай ажылдап турар совет бөдүүн ажыл-ишчилерге моон соңгаар-даа улам улуг чедиишкиннерни чүректиң ханысындан күзеп каалы.

М. БИЛЕН-ООЛ.

Күскү агарлаашкын

Өвүр районнуң «Торгалыг» көдээ ажыл-агый артели 1960 чылдың күскү хой агарлаашкынын эки организаттаан. Кыска үениң иштинде 1553 хойларны кыргаан болгаш хой бүрүзүнден-не ортумаа-биле 553 грамм дүктү кыргып алган. Хой агарлаашкынынга комсомолчулар Чочаймаа, Тюлюш олар эки киришкеннер.

М. КУУЛАР.

* * *

Каа-Хем районнуң «Тиилелге» колхозу хойнуң күскү агаарлаашкынынче сентябрь 9-та кирген. Кыргылданың Ильинкада төп пунктузунда чеди электри хачылыг агрегат техник С. Даваанның удуртулгазыбиле ажылдап турар. Хойжу Э. Балданның 389 баш хураганнарының бирээзинден-не 650 грамм агарны кыргаан. Хойжу Б. Арзкчаанын 594 баш хойларының бирээзинден-не 500 грамм дүктү, Чимбиниң 96 баш улуг хойларының бирээзинден-не 800 грамм дүктү кыргаан. Кыргыкчылар У. Назынчап, С. Сенди олар хүнде 30—35 кг агарны кыргып турар.

К. СРАТ-ООЛ.

* * *

Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» колхозта хойнуң күскү агарлаашкыны дооступ турар. Аныяк иттер кадарчызы Х. Кимм-оолдун ирт бүрүзүнден-не ортумаа-биле 900 грамм, хойжулар М. Бинь, М. Чола оларның кадарган хоюнун хой бүрүзүнден-не 630 грамм агарны кыргып алган.

К. МӨНГЕ.

Бистиң совет кижилер

ЧОННУҢ МАКТАЛЫНДА

— Боду онаашкан ажылдыгдаа болза, хостуг шактарында часкы, күскү хайныышкынныг кампания ажыл үезинде колхозунуң ажыл-ижинге киришпейн, анаа канчап олурар боор—деп Чаа-Хөл районнуң Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң Ак-Хемде № 2 хову бригадазының таныылы Лоодай Хая чугаалап олурар.

Ол шынап-ла кызымаккай ажыл-ишчи. Дүне бодунуң таныыл хүлээлгезин эки күүседип, хову шөлдерге ажылдап хүнзээн техниканы кежээ хынамчалыг хүлээп алгаш, эртен оларын механизаторларга хүлээдип бээри чанчыл болган. Ооң таныылдап турар участогу арыг-силиг болгаш эннме-секселиг. Лоодай чүгле таныыл хүлээлгезин эки күүседип турар эвес, харын колхозтуң сезоннуг ажылдарынга база-ла кызымаккай киржикчи.

Лоодай часкы, күскү хову шөлдеринде ажылдап турар механизаторларга кывар, чаар материалдарны болгаш ижер сугну үзүктел чок чедирип, сиген, тараа ажылынга база идепкейлиг киржип, таныылдап турарындан ангыда 30—40 күш-хүнну ай санында ажылдап, колхозчуларның мактаныш эвес хөөннерлиг. Сталин аттыг, «Найырал», «Тиилелге», «Малчын» колхозтарның баштаар черлери амга чедир кыштаглаашкынга белеткелди кончуг багай чорудуп турар. «Найырал» колхозтуң Ээр-Хаванктa сүт-бараан фермазында даш кажааның тудуун беш чыл улаштыр кылып келгеш, бо чылын база-ла доосдаан. Улуг-Шанчыда хаванның даш кажаазын шала туткаш каапкан. «Тиилелге» колхозтуң сүт-бараан фермазының кышкы турлаанда инек кажаларының септелгезин амдыгаа дээр чорутпаан. Ында кажаалар ирип баксыраан, бо эрткен кыжын инектер анаа сынмарлажып кыштаан. Ол чоруктан инектер ара салып болур. Ол колхоз хөй инек кирер кончуг эки ыныарлыг даш кажааның тудуун ара каапкан. Бо келир кыжын оларның инек кажаалаар кажаазы чок. Колхоз даргазы эш Эрес-оол та чүнү бодап турар дарга чүве. Тудуун төлевилел чокка эгелээн ара каапкан кажаалар кайы-даа колхозтарда хөй. Колхозтарның малчыннарының кыштагларында кыжын мал адаанга төгери-биле бөлген өдек кончуг эвээш.

Бо дээрге малчыннарның боттарының кылып алыр хүлээлгези-дир. Колхозтар даргалары бо талазы-биле малчыннарга айтыышкын бербейн турар.

Бо эрткен кыжын болгаш чазын чуттан, янзы-бүрү аарыглардан районнуң колхозтарындан ниитизи-биле 10986 баш мал өлген. Ол хөй малдың чамдыызы септеттинмээн соок база дезинфекцилеттинмээн кажааларга тура янзы-бүрү аарыглардан аарааш өлген. Дыка хөй төрүүр шээр болгаш бода мал соок, дакпыш кажааларга тура ара салган. Бир эвес бо чылын кыштаглаашкынга белеткелди багай чорудуп, кажааларны септеп, дезинфекцилевес болза бо эрткен кышкы, часкы ышкаш хөй баш улуг, биче малдан когарап болур дээрзин бодап көөр херек.

Кыш мырыңай эжик аскында чедип келген, ынчангаш кыштаглаашкынга белеткел ажылдарын дүргедедип, кышка эки шынарлыг белеткенир дээш районнуң удуртукчу ажылдакчылары, колхозтар баштаар черлериниң болгаш суму Советтериниң даргалары, малдың тускай эртемниглери кызза чогуур бүгү-ле ажылдарны дүрген кылып, чогуур хемчеглерни алгаш, кыштаглаашкынга белеткелди кыш келириниң ырак бетинде доозар херек.

Малды өстүрүп ажаап, ооң продуктулуун бедидер дээш уйгу-чыдын чокка ажылдап турар малчыннарның амыдырал-чуртталгазынче кончуг кошкак кичээнгей салып турар бис деп чүвени районнуң удуртур ажылдакчылары болгаш колхозтар баштаар черлери билинзе чогуур.

Районнуң колхозтарының бүгү кыштагларында чүгле 50 ажыг бажыңнар бар. 300 ажыг малчыннар өглерде, чамдык малчыннарның өглеринге кежээ орайтадыр кире бээрге, өгнүң самдар ойбак кидизинден сылдыстар көстүп турар деп хөөрем чокка чугаалап болур. «Тиилелге» колхозтуң чээрби ажыг малчыннарының чүгле ийизи бажыңнарда чурттап орар. Малчыннарның өглерин кышка удур септеп, чаа кидис-биле хандырар дугайын кайы-даа колхозтуң баштаар черлери сагыш салбайн турар.

Т. КЫЗЫЛ-ООЛ.

Кыштаглаашкынга белеткел— бо хүннерде чугула сорулга

Белеткелди улам дүргедедир

Малдың кышкы үеде деңгилдези күштүг, янзы-бүрү аарыглардан аарывас хүр кыш ажар чоруу малдың кыштаглаашкынын баш удур эки планнап, кажааларын чайын чылыглап, ооң иштин коптарып, дезинфекциялап, өдекти хөйү-биле бөлүп алырындан кол хамааржыр.

Бай-Тайга район бистиң областың база бир хөй малдыг малчын районнарының бирээзи. Бо районда мал кыштаглаашкынының белеткелиниң дугайын көрээлиңер.

Районда мал кыштаглаашкынынга белеткел кончуг оожум темп-биле чоруп турар. Амгы үеде районда хойнуң 376 кажааларының чүгле 170-ни септеттинген болгаш дезинфекцилеттинген. Инек малдың шупту 49 кажааларының 30-нин септеп, дезинфекцилээн. Чаш хураганның 42 кажааларындан чүгле алдыны септеп, дезинфекцилээн. Районнуң «Малчын» болгаш Сталин аттыг колхозтарында он хире кыштаг кажаалар четпес. Районнуң чамдык колхозтарының кыштагларында шагда-ла кылгылаан ирик кажаалар бар. «Малчын» колхозта он ажыг кажааларны 1930—1932 чылдарда кылгылаан, олар ам ирип баксыраан. Бо эрткен чылын ол колхозтуң бир кажаазының ирик серизи буступ баткаш 13 баш шээр малды базып өлүрген болгаш чамдыктарын кемдедип балыглаан. Чамдык колхозтарның малчыннары чазын кыштагларындан көжерде кажааларының хөржөөнүн хоорбас чүүлдер бар.

Районнуң колхозтарында төлевилел чокка туткан кажаалар дыка хөй. Ооң уламындан үүрмек кажааларның саны кайы-даа колхозта көвүдээн.

Чамдык колхозтарның даргалары кыштаглаашкынга белеткел ажылы ам-даа ырак болгай, анаа белеткенип четтиптер бис деп бодап орар шын эвес хөөннерлиг. Сталин аттыг, «Найырал», «Тиилелге», «Малчын» колхозтарның баштаар черлери амга чедир кыштаглаашкынга белеткелди кончуг багай чорудуп турар. «Найырал» колхозтуң Ээр-Хаванктa сүт-бараан фермазында даш кажааның тудуун беш чыл улаштыр кылып келгеш, бо чылын база-ла доосдаан. Улуг-Шанчыда хаванның даш кажаазын шала туткаш каапкан. «Тиилелге» колхозтуң сүт-бараан фермазының кышкы турлаанда инек кажааларының септелгезин амдыгаа дээр чорутпаан. Ында кажаалар ирип баксыраан, бо эрткен кыжын инектер анаа сынмарлажып кыштаан. Ол чоруктан инектер ара салып болур. Ол колхоз хөй инек кирер кончуг эки ыныарлыг даш кажааның тудуун ара каапкан. Бо келир кыжын оларның инек кажаалаар кажаазы чок. Колхоз даргазы эш Эрес-оол та чүнү бодап турар дарга чүве. Тудуун төлевилел чокка эгелээн ара каапкан кажаалар кайы-даа колхозтарда хөй. Колхозтарның малчыннарының кыштагларында кыжын мал адаанга төгери-биле бөлген өдек кончуг эвээш.

Бо дээрге малчыннарның боттарының кылып алыр хүлээлгези-дир. Колхозтар даргалары бо талазы-биле малчыннарга айтыышкын бербейн турар.

Бо эрткен кыжын болгаш чазын чуттан, янзы-бүрү аарыглардан районнуң колхозтарындан ниитизи-биле 10986 баш мал өлген. Ол хөй малдың чамдыызы септеттинмээн соок база дезинфекцилеттинмээн кажааларга тура янзы-бүрү аарыглардан аарааш өлген. Дыка хөй төрүүр шээр болгаш бода мал соок, дакпыш кажааларга тура ара салган. Бир эвес бо чылын кыштаглаашкынга белеткелди багай чорудуп, кажааларны септеп, дезинфекцилевес болза бо эрткен кышкы, часкы ышкаш хөй баш улуг, биче малдан когарап болур дээрзин бодап көөр херек.

Кыш мырыңай эжик аскында чедип келген, ынчангаш кыштаглаашкынга белеткел ажылдарын дүргедедип, кышка эки шынарлыг белеткенир дээш районнуң удуртукчу ажылдакчылары, колхозтар баштаар черлериниң болгаш суму Советтериниң даргалары, малдың тускай эртемниглери кызза чогуур бүгү-ле ажылдарны дүрген кылып, чогуур хемчеглерни алгаш, кыштаглаашкынга белеткелди кыш келириниң ырак бетинде доозар херек.

Малды өстүрүп ажаап, ооң продуктулуун бедидер дээш уйгу-чыдын чокка ажылдап турар малчыннарның амыдырал-чуртталгазынче кончуг кошкак кичээнгей салып турар бис деп чүвени районнуң удуртур ажылдакчылары болгаш колхозтар баштаар черлери билинзе чогуур.

Районнуң колхозтарының бүгү кыштагларында чүгле 50 ажыг бажыңнар бар. 300 ажыг малчыннар өглерде, чамдык малчыннарның өглеринге кежээ орайтадыр кире бээрге, өгнүң самдар ойбак кидизинден сылдыстар көстүп турар деп хөөрем чокка чугаалап болур. «Тиилелге» колхозтуң чээрби ажыг малчыннарының чүгле ийизи бажыңнарда чурттап орар. Малчыннарның өглерин кышка удур септеп, чаа кидис-биле хандырар дугайын кайы-даа колхозтуң баштаар черлери сагыш салбайн турар.

Т. КЫЗЫЛ-ООЛ.

КҮЖЕНИИШКИННИГ АЖЫЛДАП ТУРАР

Эрткен кыштың мал ажылынга чедирген когаралдарындан чогуур түнелди кылган дуржулгалыг малчыннар болгаш дээре ажыл-агыйлар келир кышка белеткелдерни амдан эгелеп, баш улур чоруда бергеннер.

«Кызыл сылдыс», «Мөрен» колхозтарның баштаар черлери кыштаглаашкынын белеткелиниң планын чогаадып кылгаш, кымның кыштаанга кандыг септелгени кылырыл, чеже тонна мал чемнерин сөөртүп алырыл дээрзин тодаргайлаан. «Кызыл сылдыс» колхоз (даргазы эш Борбак-оол) ам белеткеттинген мал чемнерин ыракта кыштагларже сөөртүп чедирерин боттандыра берген. «Мөрен» колхозтуң малчыннарында бо кыжын ажыглаттынза чогуур 87 эрги кыштагларны хынап көргеш, септелгеге кирзе чогуурун септеп турар. 1500 баш малга 4 чаа кажааларны база немей туткан. «Коммунизмче орук» колхозтуң Лупсаа Дажы, Эриң Серин, К. Чигжит болгаш өске-даа мурнажы малчыннары боттарының кыштагларын эки белеткеп алганнар.

Хойнуң күскү тарып боозадылгазы Эрзин районнуң колхозтарында база кидин түлүк чоруп турар. Чоокку хүннерге чедир 5200 ажыг баш хойлар чинге нарын дүктүг кошкарларның үрези-биле тарып боозаттынган. Ол ажыл «Чаа орук», «Коммунизмче орук» колхозтарда эки чоруттунуп турар.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 43 чыл оюнуң байырлалынга алдар кылдыр мал кыштагладылышкынының бүгү-ле белеткелдерин ыяк дооскан турарын районнуң колхозтары болгаш малчыннары шиитпирлээш, күженииишкинниг ажылдап турар.

О. МАНДАРЫЙ.

Удуртулганың четпезинде

АРЫГ-БАЖЫ. (Телефон-биле). Улуг-Хем районда «Партияның XX съездизи» колхоз мал кыштагладыышкынынга белеткелди дыка четпес организастап турар. Маңаа мал чемни белеткээр ажылдың байдалын чижекке көргүзүп болур.

Колхоз бо чылын 6493 тонна сиген белеткээр планныг, а сентябрь 25-ке чедир чүгле 1264,5 тоннаны белеткээн. Ол ышкаш 4500 тонна силос планындан чүгле 1620 тоннаны салган.

Ниитиниң малын тодуг, менди болгаш чылыг кыштагладырынга таарымчалыг кажаа, турлаг чугула негелделиг. Бо талазы-биле колхозтуң белеткели база четпес. Мынчага чедир шээр малдың чүгле 10 кажаазын сентээн, бүдүн чайның дургузунда чүгле 2 кажаа (хойга) немей туткан.

Бир эвес колхоз баштаар чери болгаш ында парторганизация удуртулганы ажыл-ишчи башкарган болза кышка белеткел, ылаңгыя кажаалар септелгези, чаа тудуглар немей кылыры болгаш мал чемнери белеткээр ажыл амгызындан ыракта эки турар ийик.

Тарып боозадылганың шынарын бедидер

Малды тарып боозадыр ажыл болза, көдээ ажыл-агый малдарының уксаазын экижидериниң, ээ үнелиг бүдүрүкчү кошкарларны эки ажыглаарының ажыктыг аргаларының биреэзи болур.

Чаа-Хөл районнуң колхозтарында бо арганы канчаар ажыглап турарын ап көрээлиңер. Бо ээ чугула кампанияны эрткен чылын багай чорутканының түнелинде 100 төрүүр хойга онааштыр «Найырал» колхоз чүгле 57 хураган, «Бурунгаар»—40 хураган алган. Колхозтарның удуртукчулары моон кандыг-даа түннел кылбааны хомуданчыг. Бо чылын бо чугула ажылдың белеткели база багай чоруттунуп, хой тарып боозадыр эрги пунктуларның оран-саваларын доктааткан хуусаазындан 20 хонук озалдап белеткээн, а чаа пунктуларның оран-савазы амга чедир доозулбаан. Ооң түнелинде пункт бүрүзүнге 9—10 кодан хойларны тарып боозадып, ук ажылдың хуусаазын узамдыктырар ужурга таваржып турар.

Чадаанада хой тарып боозадыр күруне станциязынга хой тарыыр техниктерни белеткээр талазы-биле август айда болуп эрткен ай хуусаалыг курска колхозтар чаңгыс-даа кижи чорутпаан. Колхозтарның даргалары акша-хөренги чок деп чылдагаанааш, кижилер өөретпээннер.

Ам үеде Ленин аттыг колхозта аргажоктуң кырындан радио-техник кижини ажыглап турар. Ол кижи эртен кежээ радиостанциязынга ажылдаап, чүгле хүндүс хой тарып боозалыр пунктуга ажылдап турар. «Бурунгаар» колхозта зоотехник эш Топтуг-оол белеткеп алган техник кижи чогундан ийиги пунктуда хой тарып боозадыр станокта боду ажылдап орар, а зоотехния талазы-биле чорудар өске бүгү ажылдарын «хуусалым» билгей-аан дээш соңгаарладып алган.

Хой тарып боозадыр кампанияга кошкарларны белеткээр ажылды сөс кырынга чоруткан. «Бурунгаар», «Найырал» колхозтарның кошкарларының күжү ортумактан куду. Оларга амга чедир немелде чем бербейн турар. «Бурунгаар» колхозтуң Даг-Аразы деп черде № 2 пунктузунга чоокта чаа чеде бээривиске, кым-даа чок, шоочалыг болган, пунктунуң чоогунда ортумактан куду күштүг 30 ажыг кошкарлар чорлар, кормушкаларда кандыг-даа чем чок болгаш чемгерип турганының барымдаазы безин көзүлбес. Анаа зоотехник Топтуг-оол боду ажылдап турар болган.

Сарыг-Булунда № 1 пунктуда кошкарларның күжү база арган, оларга бүдүн хүнде чем бербейн турар. «Хойлар дилевес кошкарлардыр» деп, веттехник эш Дорж хыйланып турар. Күжү аргада ындыг болбайн канчаарыл. Ам дүжүт ажаап алыышкынының үези-дир, кошкарларга концентрат чемнерни чүге эккеп бербес силер дээрге, баштаар черге каш удаа айтырыгны тургузуп турзувусса-даа, сөөртүр машина чок дээр-дир деп харыылаар. Ол чылдагаан эвес-тир. Концентраттарны ыяавыла машина-биле дивейн, а тергелиг аъттар-биле сөөртүп ап болур.

Ол ийи пунктуларда хойларны сүрүп эккээриниң графигин 2—3 болгаш харын 4 хонук чедир тургускан. Хойларның хөөн кирер үези 20 шаг хире үргүлчүлээр болганда ындыг график шын эвес. Эрткен чылын харын 5 хонук болгаш-ла хойларны эккеп турган бис деп эш Топтуг-оол чугаалап турар. 100 хой бүрүзүнден 40 хураган алганының, азы 3287 хойнуң кызыраанының чылдагааны ол-дур. 4—5 хонук кылдыр узамдыктырарга, хойларның хөөн кирер үези эрте бээр болгаш ооң соонда түнел чок болур. Ынчангаш хойларны эккээриниң графигин бир хонуктан эрттир узадып болбас.

Ленин аттыг колхозтуң пунктузунда байдал моон-даа дора. Ында хойжулар 15 хонук дургузунда хойларын пунктуга чүгле 2—3 катап эккеп турган, а хойжулар Намажап, Баазаң олар чүгле 1 катап эккелгеш.

Хойнуң баш санын өстүреринге болгаш дуккур, эткир продуктулуг бедидеринге улуг салдарлыг тарып боозадылганың шынары дээш зоотехниктер кандыг-даа хемчег албайн, бо бүгү четпестер-биле эптежип турарын кижи кайгаар. Хой ажылында херек кырында часкы тарылга ышкаш ужур-дузалыг бо кампанияны колхозтарның баштаар черлери, оларның даргалары чүге херекке албайн, оода олче бакыларайн турарыл?

Ам бирги эзлчегде хойларны эккээриниң графигин өскертип, ону шыңгыы сагыыры чугула. Кошкарларны немелде чемгерилгеге тургузары албан.

Н. БОЛОХОЕВ,
Чаа-Хөл районнуң көдээ ажыл-агый инспекциязының кол зоотехниги.

Үш сараат салдынган

Сентябрьның 17-де Кызылдан харылзаа ажылдакчылары «Межегей» совхозка шефтеп ажылдаары-биле келгеннер. Ол шефчилер үш сараат сигенни тургузуп, азы 25 тонна сигенни белеткээринге дузалашканнар. Оларга совхозтуң дирекциязы өөрүп четтиргенин илереткен.

В. ШОЙЛАА.

Школачыларның дузазы

Тес-Хем районнуң Чыргаланды чеди чыл школазының өөреникчилери «Чодураа» колхозтуң 100 га черде кукурузазын кезип, силостажып турарлар болгаш 70 га черниң зелёнказын Хараал-Тейниң төп сүт-бараан фермазының чанынга сарааттаннар. Ам школачылар колхозтуң 20 га черде картофелин казып турарлар.

Д. ДИРЧИН.

АЖЫЛЫН ЫЛАП-ЛА ТЫПКАН

О. Саган-оолдун „Баян-Таланың кадарчызы“ деп тоожузунан үзүндү

Ниитиниң кодан хоюн Лопсанчапка хүлээдип берген. Баштайгы удаада меринос уксаалыг дөрт түс чеден баш хойну ол хүлээп алган. Оларны хой кезин кара-кара, а эвээжи ак, сарыг болуп, өске уксаалар-биле холужуп, боттарының угун ышкынып бар чыткан. Ону Лопсанчап билген. Чүге дээрге, тыва хойларга Дуржулга станциязын дамчыштыр каракуль кошкарлар тараткан. Олардан укталгаш, хойлар үрелип эгелей бергени ол. Ол чазыг болган. Меринос хойнуң тыва чуртунуң ширини байдалынга таарыжрын бистиң кадарчывыс билир. Ооң ужуру мындыг.

Шаанда тыва чуртунче меринос кошкарларны эккеп, хуу араттарга садып турган. Меринос кошкарларга чамдык араттар хөөнү чок, оларның дугайында хирелиг сөстер тарап турган: «малзывас, ыт төрелдиг амытаннар». Ындыг бооп турбуже, Лопсанчап бирээни садып алган. Ол үеде ооң алыс ужурун кадарчы билбейн турган. Ындыг-даа болза, оларның дүгү чаагай, соокка алыспас. Ооң бүлүртүң овааарылгазы сөөлүнде бадыткаттынган. Тыва хойлар-биле меринос кошкарларның хайнактаашкынындан аажок дүккүр, соокка шыдамык хойлар тывылган.

Колхозтуң кодан хоюн хүлээп алгаш, Лопсанчап суурдан көжүп турда, анаа чамдык кижилер мынча дигилээр:

— Хой кадарары даргалап турганы ышкаш эвес болгай аан.

— Ынчалбайн, аът мунуп алгаш. аалдар кезип, улус дужаап турары дег чүве кайда боор...

Ол үеде Шаалы база таваржы берген. Арай шенелделиг көрүп, чиктиг хүлүмзүрүп чоруй чугаалаан:

— Хой кадарып чоруптарың бо бе?

— Көрүп тур ышкажыл сен.

— Харын көрүп-ле тур мен! Канчаар-даа дырбаннаарыңа кадарчыдан үнмес кижи эвес сен бе аан моң...

Сөстерниң оргактыын эскерип кагза-даа, ындыг сөстер-биле чаңгыс удаа эвес бооладып чораан болгаш оларны кулактарының дашты-биле эртирип, Лопсанчап удур айтырган:

— Ында багай чүү боор, күжүрүм? Тывалар мал-биле ооң агы. аржызы-биле тодуп, агар дүгү-биле шугланып өскен улус ышкажы кай. Сен та кандыг кижи сен, а мен мал азытап, ооң ажылын кылып өскенимге чоргаарланыр кижи мен, амыраар мен. Мал ажылы улуг болгаш ачылыг ажыл. Хой кадарарынга ынак кижи мен. Оон ыңай, ол ажыл ындыг улуг, бо ажыл бичии деп болбас болгай аан моң. Бичии ажылдан улуг үүле бүдер чүве болгай. Өске чүве дугайында тогдунуп, ону куду көрүп, бодунну көргеттинип болур сен, а ажыл дугайында ындыг бодал үндүрзүнзе шоруп—чөгенчиг апаар сен. Ажылдың бодунга-ла кочуладыр сен. Ол сенээ ыядынчыг болу бээр. Сеткилдиң ханызындан үнген сөстерге аскын ынчаар дуй часкадып алган Шаалы кылчаш кылдыр көргеш, моон-биле хей-ле чугаалажы бердим дээн ышкаш, чайлап чоруп-кан. Ону көрген кижилерге Шаалы чөгенчиг болган, а Лопсанчап улам бедик, улам улуг кылдыр көзүлген. Ооң дугайында мындыг чугаалар үргүлчүлээн:

— Чонуң хөрээ дээш база кызыдып-ла чораан эш болдур ийин.

— Кым? Лопсанчап бе?

— Ийе. Узун дарга дээр болбас ийикпе.

— Түрээн-даа болдур ийин.

— Ажыл кижизинге кандыг чүве таварышпас дээр силер. Уржуктар тургулаар. Хамык ужур оон уштунуп үнери, сеткилинге даш хойлавазы болур. Мында ындыг чүве чок, арыг сеткилдиг кижи, ооз-биле чонга хүндүткелдиг, ажылы-биле аңаа үнелиг бооп турар.

— Ам ылап ажылын тып алганы бо боор моон.

— Шынап ындыг. Бо малды дыка өстүрер бо. Ажылдай бергенде амыр-ла болдур ийин.

Колхозтуң кодан малы-биле чуртка көжүп чеде бергеш, аңаа маллы өстүрериниң арталарының дугайында Лопсанчап кадайы-биле чугаалашкан. Баштай бодунуң бодалдарын ажыткан. Бир кежээ, кежээки чем соонда, кывар суглуг лампаның чырыын улгаттыр долгап кааш, Ыймаже көргеш, Лопсанчап чугаалаан:

— Мен бодаарымга, бистиң кадарып турар хойларывыстың баш санын дүрген көвүдедир арга бар ышкаш. Баш санын көвүдетпишаан, шынарын экижидерин чедип ап болур бис.

— Канчап дээрин ол? Канчаргдаа хой чылда чаңгыс төрүүр-ле болгай.

— Хойнуң кададын экижидип, суттадын таарыштырып ажаар болза, оларның деңгилгези семис, күжү эки болур. Семис малды тарып боозадыр болза, чылда ийи чедир төрүп болур хире-дир. Бо дугайында колхозтуң зоотехниги-биле чугаалаштым. Ынчаар күүседип болур деп, харын деткип турар кижи болду. Ол кайын хоомай чүве сөглээр ийик—шору-ла кижи болгай.

Ынчаарда малды тарып боозадырының айтырыы хүн бүрүнүн амыдыралынче кирбээн, чүгле ындыг арга бар дээрзи дыңналып турган төлээде, Ыймага ооң ужурун билири берге турган. Ооң уъжун ашаанын саналынга каттыжар-даа, каттышпас-даа олурган. Ооң чөпсүнген түүлү—малдын, оъдар-суттадын, деңгилгезин экижидери, ону билип, анаа каттыжып орган, а тарып боозадырының айтырыын, шынарын экижидерин эки-ле угаап билбейн, ол дугайында ыыттавайн, анаа-ла дыңнап эртирип каан.

Ооң соонда чыл эрткен. Чүгле ынчаарда семис хойну тарып боозадырга, чылда ийи төрүп болурун Ыйма билип каан. Ам кээп, ашаанын ынчаарда чөптүг чугаалап турганын эскерип, ол дугайында эптиг үеде, чугаа кадында, «бо кижээ ынчаарда бүзүревейн орган болбас ийик мен бе, менден дээре кижи турган-дыр ийин» дей тыртып каап олурар апарган.

Бир дугаар чылын хамык хойларны хары угда тарып боозадып, аажок буу-хаа ажыл кылгаш, ооң уъжун кыжын барып девидеп үнген чери база бар. Бир-ле хүн Лопсанчап хой тарыыр дей берген. Дузалакчыларны бут кырынга тургузупкан. Колхозтан зоотехник болгаш мал эмнелгезиниң ажылдакчызы база келген. Эмгежок хөй хойну кыска үе иштинде тарып каапкан. Олла болгай.

Чай, күс эрткен. Кыш дүжүп келген. Малчыннар кыштагларда үне берген. Январьның чыккылама соогу эгелээн. Хойнуң төрүүр өйү чедип орган. Лопсанчап аңаа белеткенип турган. Колхозче хап чоруткаш, каш машинага сиген болгаш хоолулуг чемнер эккеп, оларны төрүүр хойларга дус-биле холуп, немей берип турган.

Ол хүннерде бистиң кадарчывыс олурбастап, үне, кире халып, хойнуң аразында чеде берген, оларны эргелеткен, чемгергилээн турар. Дүне безин туруп чоруткаш, дыка үр болгаш чедип келгеш, соой берген бажың иштин чылыды от салып кааш, удуп чыткан уругларны оттурбазыбиле кадайынга аяар чугаалаар:

— Ам дээрезинде чүве билдирбейн-дир. Дүште чок. кегженип чыдырлар.

Дараазында бир дүне кадарчывыс туруп чоруткан соонда, улаваанда харны дыдырады дүргээн кылаштап келгеш, денни кыпсы каапкаш, кадайынга далаштыг чугаалаан:

— Турбааже хоржок болган-дыр. Хойларывыс оолдап эгелээн-дир. Чээрбиже хураган чыдырлар. Даштын уругларны база оттуруптум.

Ол дүне Лопсанчап, Ыйма, дузалакчы уруглар удуваннар. Кажааның ол-бо талаларынга деңнер кыпсып, чырыдып алгаш, чаа төрүттүнген хураганнарны иезинге чылгадып, кургадып, манап хонганнар. Чаңгыс дүне үүс үш хой төрүпкен. Оларның оранып, оолдарын ажаап турары, узун кудуруктуг дыдыраш ак-ак хураганнарның ында-мында алгыржып кээри дувурээзиниг болган. Ындыг байдал дараазында дүне база каттаптаан. Ол чорук үр эвес үе иштинде үргүлчүлээн.

Ол үенин иштинде уйгу хандыр удуваан Лопсанчап кадайынче, дузалакчыларынче көргеш, улуг тынгаш, чугаалаан:

— Чүү кончуг хойларыл, болчажып, чугаалажып-даа алган чүве дег. Ам таан-даа болду ыйнаан бо! Бөгүн мен манаайн, силер дыштаныр алыңар. Эзлчешпээжевисче шыдашпас ышкаш-тыр бис.

Ыйма, дузалакчы кыстар дыштаныр чорупканнар, а Лопсанчап часкаан арткан. Кажаа, херим сынмас хойларның аразында турган кадарчының аажок узун дүрт-сыны, эргилей берген ногаан додарлыг тону, дилги кежи бөргү Ооржак Лопсанчаптың эрткен оруун, чуртталгазын айтып, ооң хаваанын сыгыктары, додуга берген арны Тыва чуртунуң изиг хүннерин, дүдүскектиг де[illegible] ховуларын, хая, даштыг д[illegible] чугаалап турган.

Агарлаашкын шеви

Өвүр районнуң «Торгалыг» колхозунуң төвүнде кыргылда пунктузунга хой агарлааарының шеви болган. Анаа 32 эр, херээжен колхозчулар киришкен.

Шефчилер 1200 хойдан 700 кг ажыг дуктү кыргып алган. Шефчилер К. Шыдыраа, Ш. Доржу, Б. Белек болгаш өскелер-даа 20-ден 30 чедир хойларны кыргып, мурнакчылар болганнар.

Н. ДАМДЫН.

Өөрүп четтирдим

Мен аар ааражаш, бо чылдың сентябрь 7-ден 20-ге чедир область эмнелгезинің халдавырлыг аарыглар эмнээр салбырынга ооң коллективинің кичээнгейлиг хайгааралынга чыткаш, сегип үнүп келдим. Бичангаш силерниң солунуар дамчыштыр эмчи В. Н. Лиховидке, эмнелге сестраларынга өөрүп четтиргенимни илереттим.

Г. КРУПНОВ.

Красноярск край,
Ермаковский район.

Хүлээлгелер күүсеттинип турар

Эрзинчилер сентябрь 20-де Төрээн чуртка 3299 центнер сүттү, 1504 центнер дуктү, 9787 центнер эштиг ирип, чеди чылдың ийиги чылының айларында күрүнеге үт болгаш дук садарының талазы-биле социалистиг чарышка алган бедиткен хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүсеткен.

Тодаргайларга: сүттүүн—117, дуктуун—103 хуу күүсеткен азы 1959 чылдың бүгү дургузунда сатканындан бо чылдың 9 айларында 420 центнер сүттү, 168 центнер дуктү хойну күрүнеге саткан, дук садарының чыл планын кайы-даа колхозтар күүседипкен болгаш хүлээлгеден ажыр 70 центнер дуктү күрүнеге саткан.

Мал ажылының продуктуларын Төрээн чуртка белеткээриниң талазы-биле хүлээлгелерин «Кызыл сылдыс», «Коммунизмче орук» колхозтарның малчыннары эрестиг күүседип, колхозтар аразының чарыжынга тиилекчилер болуп турар.

Гайонуң колхозтары ам эвт бүдүрериниң 3-кү кварталдың, сүттүн чыл планнарының талазы-биле хүлээлгелерин сентябрь 30-де күүседир дээш улам шудургу ажылдап турарлар.

М. СҮН.

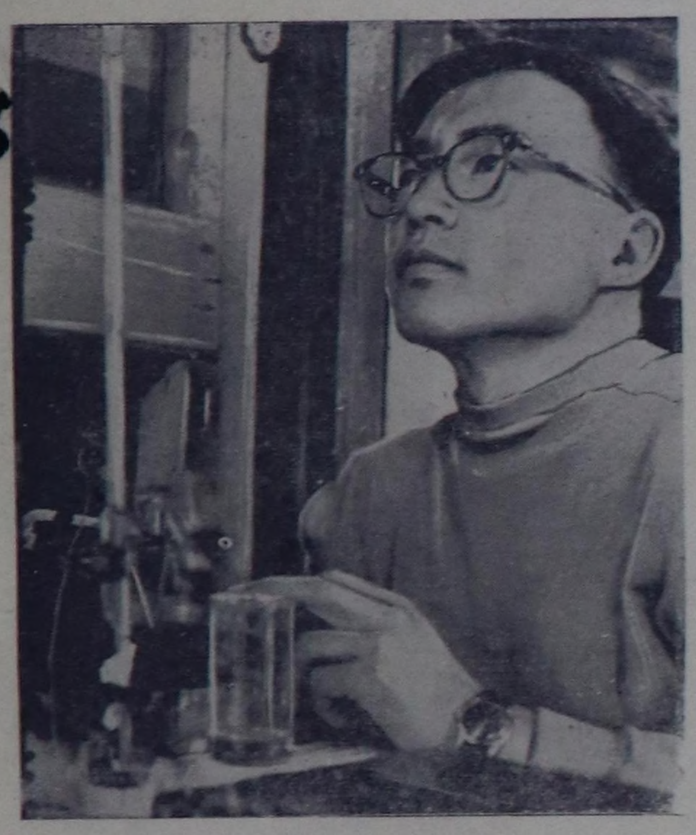

Комсомолчу Ойдуп Ондарович Бартан Москваның Күрүне университидин доосказ, химик деп тускай эртемни чедип алган. Ам ол «Тыва кобальт» комбинатта химия лабораториязын эргелекчилен ажылдап турар. Комсомолчу Ойдуп химик деп тускай эртемниг бир дугаар тыва кижи болур.

Чурукта: О. О. Бартан кобальт рудазын анализтеп тур, ол руданы Уралдың заводунче ажылдап кылыры-биле чоруткан турар.

Фото **В. Лутковтуу.**

БИСТИҢ КАЛЕНДАРЫВЫС

С. Н. Сергеев-Ценский

(Төрүттүнген хүнүнден бээр 85 чыл болганынга)

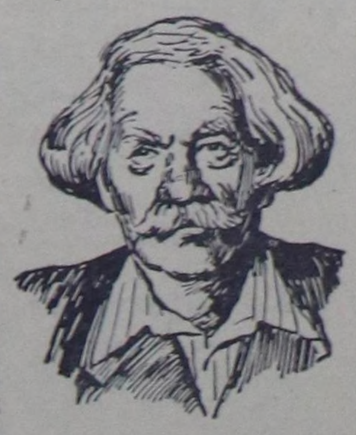

Кайгамчыктыг орус чогаалчы академик Сергей Николаевич Сергеев-Ценскийниң (1875—1958) чогаал ажылы бистиң чуртувуста болгаш даштыкыда эки билдингир. Ооң мергежилин А. М. Горький бедии-биле үнелеп, Сергеев-Ценскийни орус чечен чогаалдың классиктериниң чаңчылдарының чайынналчак уламчылакчыларының бирээзи деп адаан. Баштайгы чогаалдарынгала чогаалчы чоннуң амыдыралын шынны-биле көргүзүп, хаанныг эрге-өзүну киленнээшкин-биле сойгалап турган, бо дугайын «Аърга малгажы», «Ховуларның мунгаралы», «Пристав Дерябин» болгаш өске-даа чогаалдардан номчуп болур.

Сергеев-Ценскийниң барык бүгү амыдыралының хөрээ—«Россияның чаартыышкыны» деп ооң чогаалы болур, ону ол 1912 чылдан 1958 чылга чедир бижээн, ол дээрге—Коммунистиг партияга болгаш улуг Ленинге удуртурган революсчу улус массаның күзели-биле хаанныг Россияның социалистиг Россия болуп хуула бергениниң дугайында улуг чогаал болур-дур. Чогаалдың кол утказы—чоннуң эгээртинмес күштерин болгаш мергежилдерин хөделдирип үндүреринің кара чаңгыс оруу—социалистиг революция болур дээрзин көргүскени болур.

Сергеев-Ценскийниң үш том «Севастополь тулчуушкуннары» деп улуг чогаалынга совет номчукчулар кончуг ынак. 1853—1856 чылдарда Крым дайынынга Севастопольдуң камгалакчыларының массалыы-биле маадырлыг, бодун бердинген, эрес-дадым чоруун көргүзүп турганын ол чогаалда чугаалап турар. Төрээн чуртту, улуг орус улустун патриотизминиң болгаш коргар-сестир чүвези чогунуң темазы болза бо чогаалчының Ада-чуртту Улуг дайынының үезинде бижип турган чогаалдарының кол үүлү болуп турар.

Сергеев-Ценский сөстүң шылгарацгай мастери кижи, чоннуң мырыңай-ла ханызындан узуп алган чурумалдыг дылы-биле кижилерни ол кайгаткан. Ооң-биле кады ол болза чогаал талазы-биле эгелеп чоруур аныяк кижилерни кичээнгейлин-биле көрүп, олар-биле болунуң байлак дуржулгазын солушчуп, амыдыралды ханызы-биле өөренириче оларны кыйгырып чорган.

Империалистиг дайынчарның организакчыларын кайгамчык улуг чечен күштүү-биле сойгалап, төрээн чонунуң маадырлыг үүлелерин алгап-йөрээн турар ол патриотчу чогаалчының чогаалдары дээрге совет улусту коммунизмниң өзүзунга кижизидип турар совет чечен чогаалдың эртинезинде шылгарацгай салыышкын болуп турар.

* * *

1914 чылда Сергеев-Ценский «Валя» деп романны пэрлап үндүрген. Ол дээрге «Россияның чаартыышкыны» деп улуг чогаалдың эгези болур-дур. «Россияның чаартыышкыны» деп бо чогаал он ийи романнардан, үш тоожулардан болгаш ийи этюдтардан тургустунган, оларны чогаалчы 46 чылдарның иштинде бижээн.

«Севастополь тулчуушкуннарын» пэрлап үндүрген соонда (1939—1940 чылдарда), Москваның М. В. Ломоносов аттыг күрүне университеди Сергеев-Ценскийге филология эртемнериниң доктору деп эртем адын тывыскан. Ол-ла чогаал дээш, аңаа 1941 чылда Сталинчы шаңналдың бирги чергезин тывыскан.

Ынчаарга сөстүң кайгамчыктыг шылгараан мастери дээш, 1943 чылда Сергеев-Ценскийни ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының чингине кежигүнүнге сонгаан.

1943 чылда Сергеев-Ценскийниң Ада-чуртту Улуг дайынынга совет кижилериниң маадырлыг чоруктарының дугайында «Өзүлүг кижилер» деп рассказтарын пэрлап үндүрген. Ол — төөгүнамнар-даа талазы-биле чогаалдарны бижигилээн.

РСФСР-ниң чогаалчыларының бирги стездизинге холбаштыр бодунуң бижээн үүлүнүң адын—«Чогаалчының амыдыралы маадырлыг болур ужурлуг» деп ол адаан.

Бүгү-эвилелдиң ном палатазының медээзин өзүгаар алырга, 1960 чылдың апрель 1-ге чедир Сергеев-Ценскийниң чогаалдарын ССРЭ-ге 153 катап ниити тиражы 7 миллион 109 муң кылдыр 14 дылдарның кырынга пэрлап үндүрген.

Сергеев-Ценский 1958 чылда мөчээн болгаш ооң чогаал салгаан чыр талазы-биле комиссиязы тургускан, ол комиссияны М. А. Шолохов баштап турар болгаш чогаалчының пэрлаттынмаан хөй чогаалдарын комиссия тыпкан.

КНО-нуң Кол Ассамблеязында

НЬЮ-ЙОРК, сентябрь 26. (СЭТА). КНО-нуң Кол Ассамблеязының хүндүсү хуралы Албаниянның Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Мехмет Шехунуң саналы-биле эгелээн. Бир чыл мурнунда КНО-нуң Кол Ассамблеязы бодунуң ажылын улустар аразында дүшкүүрлүг чоруктуң эдээн кошкаанының байдалдарында чоруткан. Чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрер дугайында Совет чазактың саналдары бо талазы-биле улуг ужур-дузалыг болган, а бедик деңнелге эрттер чөвүлел хуралды чыылдырар дугайында чедип алдынган дугуржулга тайбыңны болгаш улустарның айыл чом турар чоруун быжыглаарынга идегелдерни төрүттүндүрген.

Улустар аразынга тайбың болгаш кайырал дээш, тайбың кожа-хелбээ догунналашкынның политиказының типлелгези дээш кеззеде демисежип келген болгаш демигежип-даа турар Албаниянның Улус Республиказының чазаа бир чыл мурнунда улустар аразының харылзааларынга илереттинген ол таарымчалыг угланышкынга байыр чедирип, ону идепкейлиг деткээн деп М. Шеху чугаалаан.

Албани төлээлериниң баштыңының демдеглээни болза, бо чылын КНО-нуң Кол Ассамблеязының сессиязы бодунуң ажылын империалистиг бөлүктериниң чорудуп турары «соок дайынның» политиказының болгаш «күш дөгээр» политиканың түннели-биле болдунган дүшкүүрлүг байдалда, улустар аразында байдалдың чидигленгениниң үезинде чорудуп турар-дыр. Дайынның айылын чайладырынга болгаш быжыг тайбыңны хандырарынга оруктарны болгаш аргаларны Каттышкан Нациялар тывар дээрзин делегейниң улустары манап турар деп М. Шеху ооң ынай чугаалаан. Элээн хөй чурттарның бедик албан-дужаалдыг төлээлекчилериниң киржилгези бо сессияның ажылынын чорудулгазында тайбыңны быжыглаарынга эки талалыг базымнар кылдынган турар төлээде, таарымчалыг байдалдарны тургузар дээрзинге чигзиишкин турбас ужурлуг.

Албаниянның Улус Республиказы тайбың кожа-хелбээ догунналашкын дээш быжыы-биле туржуп турар, чүге дээрге, албани улус дайынга удур, чүге дээрге, социалистиг тургузугунуң алыс утка-шынарында тайбың салдынган. Совет Эвилелинге удур АКШ-тың агрессчи үүлгедиглериниң дугайында айтырыгны КНО-нуң Кол Ассамблеязының бо сессиязынга чугаалажып көөр ужурлуг деп демдеглээн, М. Шеху Совет Эвилелинге удур Каттышкан Штаттарның үүлгеткени агрессиянның үүлгедиглерин шиитпирлиг буруу шапкан. Херек кырында ол агрессчи политика чүгле Совет Эвилелинге, улусчу Кыдатка болгаш улус демократиязының өске-даа чурттарынга удур угланган эвес, харын база америк империализмге чагыртпайн турар болгаш хостуг чурттаарын күзеп турар бүгү чурттарга удур угланган деп ол чугаалаан. «У-2-ниң» өнчүк-чөнгөзүн, Конгода халаптыг болуушкуннарны, Лаостуң иштики хөректеринге империалистерниң холгаарлаашкынын, Мурнуу Вьетнамда сан чок кемниг үүлгедиглерни албани төлээлериниң баштыңы сагындырган.

Бужар колониалдыг система бодунуң өөлгү хүннерин чурттап эрттирип турар деп ол чугаалаан. Колониалдыг өзү-чурумну ооң бүгү хевирлери-биле кады бүрүн болгаш туюлунга чедир узуткаар дугайында айтырыгны тургузар өйү келген дээр дугайында Совет Эвилелиниң каналынга Албаниянның Улус Республиказының чазаа бүрүнү-биле чөпшээрежип турар. Бо төөгүлүг сорулганың боттаныышкынынга КНО аажок улуг салдарны чедирер дээрзинге чигзиниг турбас ужурлуг. Коңго Республиканың хамаарышпас чоруун базарынче чүткүп турар колонизаторларның эрге-ажыктарынга КНО-ну ажыглап турарын М. Шеху буруу шапкан. КНО-нуң чингине секретарының ажыл-чорудулгазынга Н. С. Хрущевтуң берген үнелээшкининге ол каттышкан болгаш чингине секретарының албан-дужаалын коллективтиг орган-биле солуур дугайында, а ол ышкаш КНО-нуң турар чериниң дугайында айтырыгны катаа көөр дугайында совет саналды деткээн.

Чепсегленишкинни дүжүрер дугайында айтырыг бүгү кижи төөлгетенге, тайбыны хандырарынга ам эң амыдыралчы айтырыг болуп турар деп, Албаниянның Улус Республиказының чазаа санап турар дээрзин ол демдеглээн. Ооң чугаалааны болза, бистиң чазаавыс чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрери дээш кеззеде туржуп келген болгаш туржуп-даа турар. Бистиң чазаавыс бо айтырыг талазы-биле совет саналдарны деткип келген болгаш деткип-даа турар, ол саналдар болза быжыг тайбыңны хандырарынга кара чаңгыс шын орук болур деп санап турар.

М. Шехунуң үргүлчүлеп чугаалааны болза, Совет Эвилели, бодунуң чепсектиг күштерин оларның составының үштүн биреззинге чаңгыс талалыг чурумну өзүгаар кызыргаш, чаагай күзелди илергейлээн турда, НАТО-нуң чөвүлели киржикчи — чурттарның чепсектиг күштериниң составын көвүдедир деп шиитпирни хүлээп алган, Америкапың Каттышкан Штаттары бодунуң бюджедин көвүдеткен, Барыын Германияның милитаризациязы кызыныышкынныг хемчээлдерге четкен, Каттышкан Штаттар социалистиг чурттарга удур каржы өнчүк-чөнгөлиг үүлгедиглерни кылган.

Барыын талакы күрүнелер чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрериниге херек кырында удурланып турарын боттарының туружу-биле көргүскен деп Албаниянның Министрлер Чөвүлелиниң даргазы медеглээн. Комитетте төнчү чок чугаалажыышкынларны тайбыңның хөрээнге удур угландырган оларның бодалдарын чажырып чаарынга шывыг кылдыр ажыглаар арганы барыын талакы күрүнелерге бербес дээш, социалистиг күрүнелер он күрүнелериниң Комитедин каггаш, чоруур ужурга таварышкан. Ол Комитетте ажылдың буурап дүшкени дээш харыысалганы барыын талакы күрүнелер чүктээр ужурлуг.

Совет чазактың саналын өзүгаар чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрер дугайында айтырыгны КНО-нуң Кол Ассамблеязының бо сессиязынга база катап чугаалажып көөр апаар. М. Шехунуң үргүлчүлеп чугаалааны болза, Албаниянның Улус Республиказының төлээлери Совет чазактың саналдарын бо амыдыралчы чугула айтырыгны шиитпирлээриниң оруунга чаа балымнар кылдыр, чугула боттуг күжениишкиннер кылдыр үнелеп көрүп, бо чугула эки талалыг хемчеглерни бодунуң деткип турар дугайын ол медеглеп турар.

Чепсегленишкинни дүжүрер талазы-биле чугаалажыышкыннарда кол үндезин четпестериниң биреззи болза, ол чугаалажыышкыннарга Кыдат Улус Республиканың киришпейн келгенинде болур болгаш болуп артып-даа турарында деп М. Шеху демдеглээн. Каттышкан Нациялар Организациязынга Кыдат Улус Республиканың дүрүмнүг эргелерин катап тургузар дугайында айтырыг болза, Каттышкан Нациялар Организациязының бодунуң болгаш тайбыңның эрге-ажыктарынга дүжүп турар соңгаарлаттынмас херек апарган деп, Албаниянның төлээзи үргүлчүлээн. Каттышкан Нациялар Организациязынга Кыдат Улус Республиканы төлээледир дугайында айтырыгны КНО-нуң Кол Ассамблеязының бо сессиязының хүн чүрүмүнге киирер дугайында Совет чазактың саналын албаны чазак бүрүнү-биле деткип турар. Кыдат Улус Республика Азиядa болгаш бүгү делегейге тайбыңның база деңнилгениң чугула фактору апарганын демдеглээн, М. Шеху Тайвань ортулукту болгаш Кыдат Улус Республикага хамаарылгалыг өскеда чоок ортулуктарны дүрүм чок өзү-биле эзелээн Каттышкан Штаттарның агрессчи үүлгедиглерин буруу шапкан.

КНО-нуң кежигүнүнге хүлээп алыр дугайында дилегни шагда-ла киирген болгаш тайбыңга ханы ынакшылдыг база демократтыг күрүне болуп турары-биле сураглыг Моол Арат Республика Каттышкан Нациялар Организациязында бодунуң төлептиг черин эзлээн турары чөптүг деп мээң чазаам санап турар деп М. Шеху база медеглээн.

Албаниянның Улус Республиказының төлээлекчизиниң үргүлчүлеп чугаалааны болза, бистиң даштыкы политикавыс социалистиг лагерьниң чурттары-биле меңге найыралга болгаш чаңгыс эпке, өске чурттар-биле найыралдыг болгаш кайы-кайызының аразында тайбың харылзааларга, янзы-бүрү социал түрүзүүлүг күрүнелериниң аразынга тайбың кожа-хелбээ догунналашкынның принциптеринге үндезилеттинген.

Албаниянның чоок кожалары болуп турар Италияда болгаш Грециядa атомнуг база ракеталыг чепсекти тургускан чорук Албанияга база Балканнарда өске-даа улус-демократтыг чурттарга шуут айыылдыг болуп турар деп албани төлээниң баштыңы демдеглээн. Кожа турар ийи чурттарның аразынга таарымчалыг харылзааларны тургузар дугайында греци чазак-биле чугаалажыышкыннарны чорударынга албани чазак белен, ынчалза-даа бот-боттарынга хамаарыштыр бүрүн деңгээрге үндезилээн, база политиктиг азы девискээр талазы-биле кандыг-даа негелделер чок турар чүгле ындыг байдалдарда ол чугаалажыышкыннар чоруттупар ужурлуг. Албания-биле таарымчалыг харылзааларлыг турарын күзээн бүгү-ле чурттар-биле, ооң иштинде Америкапың Каттышкан Штаттары болгаш Англия-биле ындыг харылзааларны тургузарынга бодунуң белегин албани чазак бадыткап турарын М. Шеху база айыткан.

Бот-эргелиг күрүнелериниң иштики херектеринге каржы болгаш болдуруп болбас ужурлуг холгаарлаашкын болур «венгр» айтырыы дээш ышкаш ындыг өнчүк-чөнгөлиг айтырыгларны хүн чүрүмүнге киирер болгаш Ассамблеяга дөгээр дээш барыын талакы чурттарның чамдык төлээлериниң орлаңдажыышкынынга шиитпирлиг удурланыышкынын Албаниянның Министрлер Чөвүлелиниң даргазы бодунуң саналының түннелинге илереткен.

Ооң чугаазы доостуру-биле залга адыш часкаашкыны дидиреп үнген.

Эки шынарлыг, чиик үнелиг тудуг дээш

Чеди чылдың ийиги чылының тудуг талазы-биле онаалгазын хуусаа бетинде күүседир дээш чарыш тудугжулар ортузунга калбарганының түннелинде бисте элээн ажылдар кылдынган.

Кышкы үеде 2500 кубометр тудуг ыяжын кезип белеткээш, ооң хөй нуруузун тудуг кылыр черлерге сөөртүп алган чорук тудугнуң темпизин дүргедедирин хандырган. Чыл планында 15 чуртталга бажыңнарын тудары көрдүнген болза, ам 32 бажыңны туткан. Оларның 13-жу малчынналарның турлагларында туттунган. Ооң ангыда чайлагларда 6 бажың кылдынган. Ам суурда үш бажыңны чедир кылыры үргүлчүлеп турар. Эрткен чылдарда чедир туттунмаан 25 бажыңнарның крышалын, кладовказын бүрүн дооскан бис. Бүдүрүлге тудугларындан 100 тонна ишкирлиг тараа склады кылыр тургаш, 400 тонна ишкир складты тудуп дооскан. Мурнунда, чазаныла чери турган бажыңны колхоз столоваязы кылдыр эде дерип кылган. Эрткен чылын ханазы туттунган ийи аал иштп чурттаар башкылар бажыңын ажыглалга киирген.

Борбак-Арыг суурну члагайжыдарынга тудугжулар хөй ажылды кылган. Ылангыя төп кудумчуну дургаар погаанчыдып олурткан ыяштарны кажаалаар ажыл багай эвес кылдынган.

Тудуг бригадазы 35 кижи составтыг болгаш ында прицептиг бир автомашина, тергелиг 5 аът быжыглаттынган. Күжүвүс улуг эвес болза-даа, ажыл-ишчилерни, тырттар күштерни ажылдың участоктарынга чөп хуваагаш, звено бүрүзүнге тодаргай онаалгалар бердинген. Эш К. Кара-оолга удурткан туйбу бүдүрер звено шору ажылдап, ам үеде 80 ажыг муң эки шынарлыг туйбуну бүдүрген. Тудуг звеноларындан эш С. Калчан-көктүң звенозу чарышка шылгарап турар. Ол звено чуртталганың 9 бажыңнарын туткаш, ажыглалда кирген. Ол ышкаш школаны бүрүн штукатурлап, башкылар бажыңын чедир тударын дооскан. 7 чуртталга бажыңын тудуп, клубтуң септелгезин болгаш өске-даа ажылдарны бүдүрген эш Шойбектин база 400 тонна ишкир тараа складының, 4 чуртталга бажыңының болгаш 90 баш хаван кажаазының тудуун дооскан эш М. Хирлиг-оолдуң звенолары эки ажылдап турар.

Мурнакчы тудугжуларның хүрээлери өзүп турар. Ылангыя чазаныла черинде М. Норбу-Самбуу, пилорамачы М. Сыгыр-оол, звено удуртукчулары М. Хирлиг-оол, С. Калчан-көк, О. Шойбек, бызаңчылар Д. Садыгжы, К. Седип, штукатуржулар болгаш чугайлакчылар Кундуумаа, Оржуумаа, Бүрүүмаа, Пашалбаа, автомашина чолаачызы К. Маадыр-оол оларның күш-ажылы тудугжуларның ажыл-ишчи хей-аъдын улам сорук киирип турар.

Бистиң бригаданың ажылында чеиишкиннер-биле чергелештир четпестер хөй. Чурттала болгаш бүдүрүлге тудуглары-биле ажыл чүгээр болзажок, мал кажааларының тудуу болгаш септелгези хожудан, харында чорувайн турар. 600 баш хойга, 100 баш инекке кажаалар тударынче чаа-ла киргеи бис. 30 тонна чугай бүдүрер дугайында баштаар черниң берген даалгазы күүсеттинмээн. Хереглелге ам-даа 20 муң туйбу четпес. Тудугга маңза эң улуу-биле негеттинип турда, электростанцияга үрелишкин таварышкаш, сөөлгү айларда пилорама ажылдаастаан. Ооң уржуунда чазаныла черниң ажылы соксаан.

Тудуг ажылында четпестерни чайладып тургаш, 1960 чылдың тудуг планын Улуг Октябрьның байырлалын таварыштыр күүседир дээш тудугжулар туржуп турарлар.

И. КЕКЕЙ.

Чаан-Хемчик районуң «Большевик» колхозунуң тудуг бригадазының бригадири.

Мактанган АКШ-та байдал мындыг

Ажылчы чоннардан үндүрүглер хавырары үргүлчү-ле улгадып турда капиталистиг монополияларга үндүрүг онаалгалары чүгле улгатпайн турар эвес, харын-даа эвээжеп турары онза тодаргай. Тускай сан-түннелдерни ёзугаар алырга, Американың Каттышкан Штаттарынга үндүрүг хавырылгазы 1952 чылда 82 миллиард доллар турганындан 1958 чылда барык 100 миллиард доллар чедир өскен. Оон-биле кады корпорацияларның кончаазындан олча-ажык үндүрүүнүң хавырылдазы ол-ла үениң дургузунда 22-ден 18 миллиард доллар чедир кудулаан.

Н. С. ХРУЩЕВ.

ЧӨЛТҮГ ЭВЕС ТУРГУЗУГ

Мындыг сан чижектерни ап көрээли. Чүгле чаңгыс миллиардер Фордтуң безин хуузунда заводтарында 180 муң ажыг кижи ажылдап турар. Ол дээрге бо үеде Тыва областың бүгү чурттакчыларындан хөй Хөй-хөй монополиялар каттыжыышкынарын чагырып турар миллионнарның өг-бүлезиниң чүгле «Юнайтед Стейтс стил» деп металлургия үлетпүрүнде 270 муң ажылчыннар ажылдап турар.

Америк улустуң чүгле 0,8 хуузу болуп турар капиталистер чурттуң национал байлааның барык-ла чартыын ээлеп турарлар. Миллион-миллион болгаш миллиард-миллиард доллар кончаа тып алыр дээш олар ажылчы чоннарны араатанзыг ёзу-биле дарлап, мөлчүп турарлар.

Бөдүүн кижилериң дугайында, оларның хереглел күзелин хандырар дугайында сагыш салыышкын капиталистиг күрүнеде чок.

Буржуаз политиктиг тургузуг үезинде чон-биле күрүнеиң аразында улуг моондак туруп турар. Чүгле соңгулдалар үезинде ол моондак бичин чыырлыр. АКШ-та ийи кол буржуаз партиялар—республиканчы болгаш демократтыг партиялар боттарының төлээлерин соңгуттуруп алыр дээш чон ортузунда каас-коя чугаалар-биле чүзүн-баазын аазаашкыннар кылып турар. Соңгулдалар эрткен соонда, ол аазаашкыннар шуут уттундурар болгаш ажылчы чоннарны аар-берге байдалынга эки талаже кандыг-даа өскерлиишкиннер болбайн турар.

АКШ-та соңгулда эргезинде бежен ажыг кызыгаарлаашкыннар бар. Ол кызыгаарлаашкыннар чүгле ажылчы чоннарны соңгулдаларга киириштирбезинче угланган. Ылаңгыя чурттуң мурнуку чүгүнүң чурттакчылары хөй миллион негр чонну херек кырында соңгулдаларга шуут киириштирбейн турар. Ол хирезинде ол негр чонуң төлээлекчилери—улуг эртемдеи Уильям Дюбуа, улуг ыраажы Поль Робсон чижектиг кижилер бүгү делегейде алдарлыг кижилер болуп турар. Чоокта чаа Римге болган Олимпиадага АКШ-тың ийиги черни ээлээни чүгле негр спортчуларның ачызында болган.

Хөй кызыгаарлаашкының ужурунда 1956 чылда Эйзенхауэрни президентиге соңгуурда соңгукчуларның 60 хуудан ажыг эвези киришкен. А 1948 чылда Трумэнни соңгуурда—оларның чүгле 25,3 хуузу киришкен. Мактанган америк демократия олдур.

АКШ-тың дээди күрүне органнарының составын ап көөр болза, ында ажылчын ангының болгаш бөдүүн фермерлериң (көдээ ажылчы чоннуң) төлээлери мырыңай чок. АКШ-тың амгы конгрезинде (парламентизинде) монополияларга бараан болган юристер болгаш улуг хөрөнгө-тиннер—банкирлер, үлетпүр ээлери колдадып турар, а чаңгыс-даа ажылчын, чаңгыс-даа тараачын чок. Ол ышкаш чазактың органнарында бүгүле эрге-дужаалдарны улуг капиталистер холгаарлап турар.

АКШ-тың үжен миллион ажылчын ангызында, миллион-миллион фермерлериң аразында күрүненин ажылчорудулгазын чөптүү-биле, ак-сеткилдиг чорудуп шыдаар кижи чок бе ышчаш? Ындыг кижилер хөй Ынчалза-даа капиталистер оларны күрүне эрге-чагыргазынга киириштирбейн турар.

Америк ажылчын ангының бодунуң санал-оналын илередир аргазы чок: парлалга болгаш радио, хурал-суглаг кылыр залдар, бажыңнар капиталистерниң болуп турар. АКШ-тың хөй миллион ажылчын ангызының хүн бүрүде үнер чаңгыс-даа солуну чок.

АКШ-та «Хосталга» дугайын буржуаз пропаганда бар-ла шаа-биле алгырып, мактанып турар хирезинде херек кырында ёзулуг хосталга, дег эрге чок дээрзин мындыг чижек хе речилеп турар. Бо чылдың апрельде Алабам штаттың найысылалы Монтгомериге бөлүк студентилер-биле ка ды оларның профессор башкызы, оо кадайын, ийи харлыг оглун тудуп алгаш, оларның кижи бүрүзүн 100 долларга штрафтаан. Чүге дизе ол ак кеьш өнүүг студентилер болгаш профессор, оон өг-бүлези негр студентилер-биле кады негрлер ресторанынга чемненипкен. Кижи боду туралаан черинге, хөөнүүг өөрү-биле кады чемненир эрге чок болганда, ында кандыг хосталга турар боор.

— Боттарының кижи эргези дээш үнүн үндүрген кижини «кара дандыга» киргеш, үлетпүр ээлери оларны ажылдан үндүрүп турарын «хосталга» дээр бе?

— Чүвени капиталистер ышкаш бодавайн турар кижилерни истеп-сүрүп, кара бажыннап турар чуртту «хосталганың чуртту» дээр бе?

— Хөй-хөй мурнакчы ажылчыннарны, хөй-ниити ажылдакчыларын хопмеге-биле кара өжегээр буруудаткаш шиидип, торгап, кара бажыңнап турарын «хосталга» дээр бе?

— Негр чонну кандыг-даа кем-буруу чокка, чүгле негр дээш кара туразында аажылап, эттеп-соп, өлүрүп каапкан ак кештиг кижилерни хоойлу харыысалгазынга киирбес чорукту чүү дээрил?

Оон кол-ла чылдагааны АКШ-та күрүне политиказы улустуу эвес, а капиталистернии бооп турарында. АКШ-тың күрүне политиказы ажылчы чоннарны мөлчүп дарлаарыныг, өске улустарны дорамчылаарыныг, оларның иштики херектеринге киржириниң политиказы ол. Өске чурттарже шпионнар киирерин, шпиончу самолёттар ужударын АКШ-тың күрүне политиказы деп АКШ-тың башкынары ажыы-биле медеглеп турарлар.

ЯДАРАДЫР ЭМНЕЛГЕ

«Аарыгның коргунчуундан эмчи коргунчуг» деп АКШ-та бөдүүн кижилер чугаалап турар. Кижиниң согур шөйүдү аарыы кедерээн болза, ол кижи «дүрген дузаламчы» кыйгыртып алганынга 30—35 доллар төлээр. Оон соонда 5 хонукта эмнелгеге чыдар хөлезининге 100—140 доллар, кестирер кижи чыттырар стол хөлезининге 45 доллар, лабораторияга анализ кылдырарынга — 25 доллар, кестиргенинге 200—230 доллар, эм өртээнге 10—15 доллар төлээр. Ынчангаш кижинин 5 хонукта эмнедириниң хөлезини АКШ-та ажылчын кижиниң айда алыр ажыл төлевириниден дыка ажып турар.

Хеөөжен кижиниң божуур үезинде медицина дузаламчызы алганының хөлезини эвээш-ле дизе 500 доллар болур.

Ажыл чок чорук үргүлчү өзүп турар

Юнайтед Пресс интернейшнл агентилелиниң корреспондентизи Э. Коуэнниң медээзин ёзугаар алырга, АКШ-та ажыл чоктарның саны бо чылдың бирги чартыында 4 миллион 423 муң кижи четкен.

Күш-ажыл министерствозунуң сан медээзин ёзугаар алырга, 20 хардан 24 харга чедир назылыг аныяктар ажыл тып шыдавайн турарының түннелинде мурнунда ажыл чок турганнарның кырынга 1 миллион чыгыы ажыл чоктар немешкен.

«Ажыл дилеп чор мен»

АКШ-та чоннуң кижи бүрүзүнге үндүрүгнүң онаажып турары

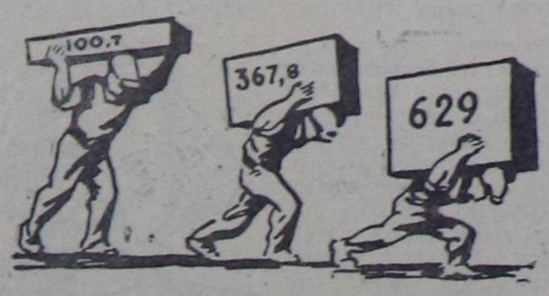

Амыдыраары улам бергедеп турар

АКШ-та 30 миллион американнар үлетпүрүнүң янзы-бүрү адырларында ажылдап турар. Ол дээрге, чурттуң ажылдап турар кижилериниң 40 хуузу ол.

Чоннуң ол хире хөй кезииниң ажылдап турар черлеринде күш-ажылдың байдалы дыка берге. Америк будүрүлгелерге бүгү-ле чүвени ажылдың темпизин дүргедеп турган, капиталиске эн-не хөй кончааны бээринге таарыштырган.

Фордтуң автозаводтарында ажылчыннарның ажылдаарын тускай автомат—«хронолог» хынап турар. Ол автоматты «ханны дошталдырып турар эн кадыг-дошкун чогаадылгаларның бирээзи» деп санавышаан. Фордтуң ажылчыннарының профэвилелиниң бюллетени мынча деп бижип турар: «Ол автомат ажыл хүнүнүң дургузунда секунданың кезээн безин санап турар (ажылчын кижи чаңгыс секундада безин хөделбейн сөскэй берзе, ону демеглеп турар); ол хирезинде ажылчыннарның харыксырап туруп каанын болгаш оон көдүрүп турар түүлүнүң аарын ол аппарат хеөөже албайн турар. Ол аппараттың дузазы-биле Фордтуң кампаниязы ажылчынның бүгү күүжүн эн-не сөөлүнге чедир соруп ап турар».

Ажылдың чай-кыс чок шыңгыызы-биле кады ажыл хүнүнүң узуну ажылчыннарны улам-на харыксырадып турар. Хөй-хөй америк ажылчыннар неделяда 55 болгаш оон хөй шактарда ажылдап турар.

Оон түннелинде америк ажылчыныың күш-ажылчы назыны дыка эвээжеп, назы талазы-биле кырывайн чорааш-ла ажыл кылыр шинээн оскунуп турар. «Уолл-стрит джорнэл» деп солуннуң бижээни: «40 хар ашкан эрлер болгаш хеөөженнер ажыл тыпластай бээр». Бир америк журналдың бижээни: «Дөртен харлыыларда ажыл кылып шыдавас кылдыр кыраанынар ол. Силерге хөй эжиктер хагдынар». Чүге дизе будүрүлге ээлери 40 хар четкеннерни ажыл кылыр шинээзи бажсыраан дээш ажылга хүлээп албас.

Капиталистиг дарлалдың кадыгдошкуу механиказы кижилерни чүгле эрте кырыдып турар эвес, харыдаа оларны бертик-межел болдуруп, чамдыкта өлүрүп турар. Ажылдаарын эмин эртир шыңгыыратканы-биле болгаш техниктиң айыылдыг чоруундан камгалалдың четпези-биле айыылдыг таварылгаларның саны америк будүрүлгелерде өзүп турар. Сөөлгү он чылларда ындыг таварылгалар АКШ-та 26 миллион чыгыы болган. Оон түннелинде 145,5 муң америк ажылчыннар өлген, 827,4 муң ажылчыннар бертик-межел болган.

Америк хөрөнгө-тиннериниң мактанып көөргеттинер байлактарын будүрүп турар америк ажылчыннарның хөй нуруузу ал-бодун, өг-бүлезин ашкарып чемгереринге, хепкереринге чеппес төлевирни ап турар. «Америк амыдыралдың үлегерлиин» мактаан, реаксылыг профэвилел баштыны Джордж Мини безин мынча деп миннип бижип турар: «Бистин ниителиивисте «ажылчын-ядылар» деп адаар бөлүктү тургускан-дыр бис. Улам-на өзүп турар ол бөлүк—ажыктыг ажылды күүседип турар миллион миллион эрлер болгаш хеөөженнер боттарының бүгү назызында чединмес чурттаар чорукка таварышкандыр».

АКШ-та үргүлчү-ле ажыл чохталыр чорук америк ажылчыннарның байдалынга эн аар уржук болуп турар. АКШ-та шуут ажыл чоктарның саны сөөлгү 40 чылдарның дургузунда шоолуг-ла эвээжевейн турар.

Ол аар-берге капиталистиг дарлалга удур, боттарының эргелери дээш америк ажылчын ангы шыңгыы демиселди чорудуп турар. Ажылчын ангының мурнунда хөй-хөй моондактар турза-даа, америк ажылчыннар боттарының демиселин күштелдирип турар. Сөөлгү 10 чылларда АКШ-ка 22 миллион кижи киришкен 42.700 ажыл соксадышкынары болган. Чүгле 1959 чылда безин 3.900 ажыл соксадышкыны болган. Ылаңгыя кан эзилдиригчилериниң 500 муң кижи киришкен ажыл соксадышкыны 116 хүнде үргүлчүлээн.

Ол ажыл соксадышкыннары ажылчын ангыны улам-на канналдырып, оон улам-на организастыг болурунга идиг болуп, эчис сорулганы оон чедип алырынга баштайгы белеткел болуп турар.

Фермерниң салым-хуузу

АКШ-та көдээ ажыл-агыйның ажылдакчыларын фермерлер дээр. 1954 чылдың чизе бүрүткелинден алырга АКШ-та 4 миллион 800 муң фермер ажыл-агыйлар турган. Капиталистиг ажыл-агыйларның кызыышкынынга шыдаашпайн хөй-хөй фермерлер хоозураш, ажыл-агыйны ээп, хоорайларже ажыл дилеп чоруур чорук АКШ-та калоаргаан.

Чүгле эрткен 1959 чылда безин фермер ажыл-агыйлардан 80—100 муң ажыл-агыйлар кызырлып үнген.

Хөй-хөй фермерлер көдээ ажыл-агыйны кылбышаан, өг-бүлезин оодала амыдырап болур кылдыр хандырар дээш хоорайларга барып доора аап-саап ажылдар кылып турар. Ол дээрге ядараашкының демдээ-диР.

Фермерлериң берге байдалын мындыг чижек хеөөжеп турар: Чүгле 1959 чылда америк фермерлериң орулгазы өртүмаа-биле 16 хуу кудулаан. 1960 чылдың бирги кварталында оларның орулгазы 1959 чылдың деңнелиндеН 23 хуу куду болган.

Фермерлериң көдээ ажыл-агыйны продукциязының өртээ рынокка кудулап турда, тракторларының, удобрениелериниң, чүүк машиналарының, бензининиң, көдээ ажыл-агыйны хеөөжеттериниң өртээ үзүктел чокка өзүп турар. Айовада бир фермериң бир корреспондентиге чугаалаанындан алырга, тракторну 1949 чылдаазындан 75 хуу хөй өртек-биле ол садып алыр ужурга таварышкан, оон бүдүрген продукциязындан орулгазы ол-ла үеде 20-ден 40 хуу чедир кудулаан. Ынчангаш ол фермер өг-бүлезин азырап шыдавас апаргаш, ажыл-агыйын садыпкан болгаш хоорайже ажыл дилеп чоруур деп шиитпирлеп алган.

Үүрмек фермерлериң хоозураашкынының түннелинде АКШ-та мунмуң кижилер айыылга таваржып турар. Бо талазы-биле бир чижек бөдүр: «Кроник» солуннуң корреспондентизиниң медээзээни-биле алырга, Калифорнияда бир куш фермазының ээзи Морэн бодун боду өлүртүнген. Оон чылдагааны үүл? Ол бөлүүн ажыл-ишчи кижи «чечектелип турарэ Америкага амыдырап шыдаваан. Ол ядарап хоозураш, берге байдалдан үнер эжик тыппайн өлүртүнүп калган.

АКШ-та көдээ ажыл-агый ажылчыннары 1954 чылдың медээзи-биле алырга 4.677 муң кижи болуп турган. Көдээ ажыл-агыйның ажылчыннары чоннуң эн-не ядарап турар кезии деп эрге-чагырганың албан кижилери безин маннап турар. Көдээ ажыл-агыйның күш-ажыл айтырының талазы-биле комитеттиң медээзин ёзугаар алырга 1958 чылда фермаларга 3,3 миллион кижи хөлезиленип ажылдап турган. Оларның 2,2 миллиону чылда чүгле 25 ажыл хүнүнде ажылдаар ажылдыг, өске хүннери халас эрттип турар.

«Ие хеөөженнер хоозуга ажылдаар үезинде ургуларын артырып каар чер чогундан оларны эдертип алгаш ажылдап турар. Иелери ажылдап турда чаш урутлар довураКта быЛгажып алган, ыглажып олурарын көргеН мен. Бир эвес ажылчын ие кижи чаш уруун ажаар дээш ажылга үнмейн баар болза, ферма ээзи ону лагерьден үндүрүп чорудуптар»—деп, Флоида штаттың бир албан кижизи бижип турар.

АКШ-тың көдээ ажыл-агыйында миллион-миллион ажыл-ишчилериң чаржынчыг салым-хуузу бо-дур.

Доллар чокка өөренип шыдавас

Хуу школаларга өөренириниң чылда хөлезини 2500 доллар чедип турар. Ынчангаш ол хире хөөренги төлеп шыдавас ажылчы чоннарның, ылаңгыя хөй ургуларлыг бөдүүн кижилериниң ургулары өөренар арга чок болуп турар.

Чикаго университединге өөренириниң хөлезини чылда 1110 доллар, а Джон Гопкинстиң университединге—1200 доллар төлээр.

Колумбий университединге өөренириниң хөлезини 1949 чылда 1700 доллар турган болза, ам 2555 доллар чедир өскен.

АКШ-ка 1958 чылларда 2,3 миллион ургуларга өөренир оруннар күрүне школаларында четпес турган. 1958—1959 өөредилге чылында АКШ-тың 140 муң класс өрээлдери чеЙ дишпес турган.

ОЛ ХИРЕЗИНДЕ

АКШ-та «Поларис» деп ракетаның кылыр өртээ 1300 доллар, оон-биле 160 студентилер өөренир өөредилге чериниң бажыңын тудуп ап болур. Ындыг ракеталарны АКШ-та хөй-хөйү-биле кылып үндүрүп турар. Реактивтиг бомбалакчы чаңгыс самолёттуң өртээ 150 доллар. Оон-биле 37 школаларны тудуп болур деп «Экономик ноутс» деп америк журнал бижип турар.

Американнар Америка дугайында

«Чепсегленнишкинни бүдүрери—Каттышкан Штаттарда үлетпүрүнүң эн чугула улуг адыры, ынчангаш чепсегленнишкинни бүдүрериндеН ажык-кончаа ап, кончааның ол үнер дөзүн оскунуксавайн турар салдарлыг бүдүрүлге ээлери бар».

«Бизнес Уик» журнал.

«Бистин даштыкы политикавыс үре-түннел чок антикоммунизмниң тергиделиниң адаанда туруп турар»

Публицист **У. Липпман.**

«17 муң американнар дүнениң-не аш удуп турар. 15 муң өг-бүле багай бажыннарда чурттап турар. 7 миллион өг-бүлелериниң чылда орулгазы 2 муң-на доллар болуп турар».

Сенатор демократ **Д. Кеннеди.**

«Аштап турар уруглар бар. Тоттур чемненмезинден хилинчектеНип турар уруглар бар. Эмненир ужурлуг тургаш-ла эмчи дузаламчызы албайн турар уруглар бар. Школага өөренмейн турар азы өөредилгезин ара соксаткан уруглар бар, чүге дизе, оларның эртенги чем садып чиир чүвези чок азы кедер хеви чок, а чамдыкта хевин чуур саваны безин чок болуп турар. Ындыг ядамык чорук делегейде эн-не бай чуртта болуп турар».

«Нью-Иорк пост» солун.

«...Каттышкан Штаттар ам демократия эвес болган. Бадылаашкын кылып шак үндүрүксевес хамаатыларның хөй нуруузунга ол эки биллдингир. Байлак-биле болгаш эрге-чагырга-биле чепсегленген эвээш нуруу бисти чагырып турар. Бис ол чорукка удур демисежир ужурлуг бис. Үш дугаар партияны соңгулда бюллетенинге киирер эргени негээр ужурлуг бис. Аңаа политиктиг ажылдакчылар моондак кылып турар, ынчангаш ол ажылдакчылар үнер ужурлуг.

Профессор **Уильям Дюбуа.**

Францияның компартиязының ТК-зының политбюрозунуң медеглели

ПАРИЖ. (СЭТА). Чоокта чаа Францияның Коммунистиг партиязының ТК-зының политбюрозунуң хуралы Морис Торезтиң даргалаары-биле болуп эрткен. КНО-нуң Кол Ассамблеязының XV сессиязының ажыттынганының сөөлүнде улустар аразында тургустунган байдалды аңаа чугаалажып көрген.

ТК-ның политбюрозунуң хуралынга хүлээп алган дыңнадыында чугаалап турары болза, бо сессия Каттышкан Нациялар Организациязының мынчага чедир чорудуп келген бүгү сессияларындан эң чугула болуп турар, чүге дээрге оон ажылынга бүгү диптериниң күрүнелериниң болгаш чазактарының хөй-хөй башкыңнары, ылаңгыя ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев киржип турар.

Чоокта чаа-ла колониалдыг дарлалдан хосталган дыка хөй чурттарны КНО-га хүлээп алган ужурунда ол сессия база онза ужур-дузалыг.

Бо хире онза байдалдарда чыылган Кол Ассамблеяның сессиязы «соок дайынны» төрүттүндүрер дээр империалистиниң оралдажыышкынарын үзе шаварынга дузалаар болгаш тайбыңны камгалааларынга база социал-политиктиг системалары хамаарылга чокка бүгү күрүнелериниң аразынга дээре болгаш эң бүзүрелдиг харылзааларны тургузарынга дүгүм болур дээрзинге француз улус база-ла, бүгү улустар-биле бир дөмей, идеген турар.

Бо сессия, ылаңгыя бужар атомнуг дайынның айыылын чайладырынга дузалаар болгаш бүгү улустарның качыгдап турары чепсегленнишкиниң үүргезин чиигедир, чепсегленнишкинни дүжүреринин хемчегленинге орукту ажыдар дээрзин француз улус манап турар.

Шак ындыг байдалда генерал де Голльдуң болгаш оон чазааның КНО-ту хамаан чок чүве кылдыр көрүп турар чоруу бистиң чуртувуска когаралды чедирип турар. Францияның башкарыкчы бөлүктери бедик албан-дужаалдыг ажылдакчыны Кол Ассамблеяже чорудар дугайында боттарының күзелдеринге чүгле удурланып турар эвес, харын база КНО-нуң чаалдарын бужартадыр дээр кампанияны чорудуп турар. Бодунуң медеглелинге министрлер чөвүлели болза сессияның түннелдерин безин кайгап, оон шиитпирлерин баш удур буруу шаап турар. Бо кылыктаныышкының туруш бистии ышкаш ындыг чуртка төлептиг эвес, ынчангаш Франциянын эрге-ажыктарынга болгаш салдарынга хоралап турар.

Мынчангаш генерал де Голль «соок дайынны» үргүлчүлээрин болгаш Боннуң дайынызырак Германиязын кызыгаар чокка чепсегленнерин күштелдирбишаан, дижинге чедир чепсеглениринге кордап турар болгаш Францияны база тайбыңның хеөөжеН ол политика кайы хире айыылдыг байдалче кирер чыгап турарын барымдаалап көрбейн турар-дыр.

КНО-нуң Кол Ассамблеязы, Алжир Республиканың түр чазааның болгаш хөй күрүнелериниң инициативазын ёзугаар, Алжирде дайын айтырыың чугаалажып көргеш, ол дайынны соксадыр дугайында ёзулуг чугаалажыышкыннарның оруунга туруп алырындан оон кызымаккай ойталап турар чоруун буруу шаап көре бээр дээрзинден де Голль база көргүп турар.

Дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарының политиказы дээш, чепсегленнишкинни дүжүрери дээш, Алжирге чугаалажыышкыннарны чорудары дээш, улустар аразынга тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынга болгаш найыралга үндезилээш, үр быжыг тайбыңны хандырып шыдаар политика дээш каттыжып демисежиринче бүгү ажылчы чоннарны, демократтарны болгаш тайбыңны күзеп турар бүгү-ле кижилерни Франциянын Коммунистиг партиязының Политбюрозу кыйгырып тур.

Конгода байдал

ПАРИЖ. (СЭТА). Информация агентилелериниң медеглелериниН алгаш көөрге, конго хөй-ниитинин, парламентиниң болгаш шеригнинда талазындан колонизаторлар төлээлекчилериниң башкаландырыкчы үүлгедиишкиннери-биле болуп турар корум-чурум чок байдалды соксадыр дээн негелдези үймээнчилериниң баштыны Мобутуну кажар аргалар кылырынче албадапкан. Пресс агентилелдиң дыңнатканы болза, сентябрь 26-да кежээликтей премьер министр Лумумба «шериглер төлээлерин» хүлээп алган. Олар «Мобутуның мурнундан» чазакты бодунуң албан хүлээлгелерин күүседирин дилээннер.

Ындыг-даа болза Мобуту сөс кырынга «эптежилге» дээш туржуп турган-ла, бодунуң сулчээчи үүлгедиишкинин үргүлчүлевишаан. Ол бодунуң оргазының артында турар колонизаторларның деткимчезин ажыглап алган, кара-туразында негелделерни кылып турар. Сентябрь 26-да ол КНО-нуң командылал черинден негелде салып, бир эвес КНО-нуң шериглери Конгонуң «иштики херектеринге холгаарлай бээр болза, эргилде кылыр мен» деп хоозун кыжаныг кылган.

А КНО-нуң командылал чери каТооп көөр ужурлуг турганнар, ынчанган болза Сам-Неага болган тулчуушкуннарны болдурбайн барып болур турган» деп ол чугаалаан.

Суванна Фума болза чазак биле Патет-Лаонуң шимчээшкининиң аразынга чугаалажыышкыннарга холбаштыр мынчаар медеглээн: ындыг чугаалажыышкыннар болуп турар, ынчангаш шериг талазы-биле алырга ол чугаалажыышкыннар түннелдерин берип эгелээн.

Үймээнчилериниң хаан-биле чорудар деп орадажып турар чугаалажыышкыннарының дугайында айтырыгга оон харыылааны: «Амгы үеде ол биске солун эвес».

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Агрессчи бөлүүглениишкин СЕАТО болза Лаоста болуушкуннарның калбарып турарынга дүвүреп турар. Ассошиэйтед Пресс агентилелдиң корреспондентизиниң медеглээни болза, Филиппиниң Вьетнамда элчини болбушаан, Лаоста Филиппин төлээ болуп турар кижи Лаоста байдалдың «кончуг шыңгыы» болуп турары СЕАТО-нуң холгаарлаашкының негеп келген деп сентябрь 27-де медеглээн.

Лаоста байдал

ПАРИЖ. (СЭТА). Вьентяньдан Франс Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң медеглеп турарын ёзугаар алырга, Лаостуң премьер-министри Суванна Фума сентябрь 27-де мынчаар дыңнаткан: капитан Конг Лениң парашютчулары үймээнчи генерал Фуми Носаванның кол турлаа — Саваннакеттиң соңгу болгаш мурнуу талаларынга барып дүшкен болгаш ол хоорайдан үнген бүгү-ле оруктарын үзе кирген.

Үймээнчи сулчээниң баштыннары — америк чалчалар Фуми Носаван болгаш Боун Сум — сентябрь 27-де Саваннакеттен Луан-Прабан хоорайда хаанның турар черинче дезипкеннер.

Корреспондентиниң медеглели-биле алырга, Конг Лениң солдаттары чурттуң мурнуу талазында шаап халдап турда, Патет-Лаонуң дайынчы кезектериниң солдаттары Фуми Носаванның соңгу талада, Сам-Неа можуда күштеринче улуг шавар халдаашкынны кылып турар.

Суванна Фума парлалга төлээлекчилериниге мынчаар медеглээн: Сам-Неаның девискээринде байдалдың харыысалгазын Фуми Носаван болгаш Боун Оум чүктээр. «Олар мээң чазаамның эрге-чагырганын

Редактор К. С. ШОЙГУ.

АКШ-тың даштыкы политиказы мындыг.

Совет Эвилелинге удур разведканы болгаш шпионнаар чорукту АКШ-та кылып турар черлер:

Төп разведка эргелели;
Атомнуг энерги талазы-биле комиссия;
Шериг министерствозунуң тускай эргелели;
Далай министерствозунуң тускай эргелели;
Ужар-түүл министерствозунуң тускай эргелели;
Күрүне департаментизиниң (даштыкы херектер министерствозунуң) тускай килдизи;
Информация агентилели.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң орадакчызының 35-24, партийжи амыдырал болгаш пропаганда киллистериниң 23-54, харыысалгалыг секретарының 37-13, көдээ ажыл-агый киллизиниң 22-64, иштики информация киллизиниң 21-47, совет тургузуг, үлетпүр болгаш транспорт киллистериниң 23-35, чагаа киллизиниң 21-27, культура болгаш амыдырал киллизиниң 25-38, бухгалтериянның 31-75, корректорларның 20-

ТС—00925. Чагыг № 2472. Культура эргелелиниң типографиязы.